

בסוגיא דחנוכה שבת (כא סע"א) -

להשתמש לאורה, די"ל דאכילת סעודת שבת חשיבא דבר מצוה. אך מוכח להדיא מן הגמ' (כג:): דזה א"א להיות. דפשיטא ליה לרבא דנר ביתו עדיף מנ"ח. וצ"ע - למה לא יקיים שתי המצוות על נר אחד. אלא ודאי דזה מן הנמנע. ונל"פ ד"ז עפ"י אידך דרבא, וצריך נר אחרת (כא: ועי' שם בריטב"א - והיינו מקור השמש אצלנו. [מג"א לסי' תרע"א סק"ה]. ודעת רבינו שאין לעשות מנורה ושמש באמצע שאר הנרות, אלא שיהא השמש מן הצד, והנרות יהיו שווין ברחוקם זה מזה ולא שיחלקו לד' מצד זה וד' מצד השני. דחילוק זה, ושימת השמש באמצע נראה מרחוק כאילו השמש הוא אחד מן הנרות, ואין מקיימים בזה מצות המהדרין מן המהדרין. דהידור זה גדרו להדליק כל כך - לא פחות ואף לא יותר, ואף לא הנראה ליותר. (עי' תוס' ד"ה והמהדרין). אך הרמב"ם פליג להדיא אדעת התוס', וכותי' פסיק הרמ"א (בסי' תרע"א ס"ב) אף שהשו"ע פסק כתוס', וכהערת הט"ז שם (ס"ק א') - וכאן יש חידוש במנהג וכו'. וכה"ג מצינו אף בר"ם (פ"ז מהל'

בטעמא דאין מדליקין לא בלכש ולא בחוסן וכו' דמתניתין פי' בגמ' (כא). אמר רבה פתילות שאמרו ... מפני שהאור מסכסכת בהן. שמנים שאמרו ... מפני שאין נמשכין אחר הפתילה. ופרש"י (ד"ה שאין נמשכין) ואתי להטות. והר"מ בפיה"מ פי', אינם נמשכים אחר הפתילה המשכה יפה ובכך יהיה אור הנר חלוש וחשוך, ויניחנו ויצא. וזה אסור לפי שהעיקר אצלנו הדלקת נר בשבת מצוה. דאי ההמשכה גורמת לביטול והמנע קיום הצוה, ולא דווקא לאי' מכבה או איסור מבעיר דהטיית הנר. ונראה דב' הטעמים אמת, ותרוויהו מוכחו מן הסוגי' דנ"ח. דאי' ההדלקה בחול הוא שמא לא יתקנו, כלומר - ולא יקיים המצוה, וכטעם הר"ם. ואי' ההדלקה בשבת (טעם נוסף, כמש"כ התוס'). דשמא יטה, דמותר להשתמש לאורו, וכטעמא דרש"י.

למ"ד מותר להשתמש לאורו יש לעיין אי שרי להדליק נר אחד לנ"ח וגם להיות אותו הנר לנר שבת. ואף להלכה יל"ע בזה, לפי שיטת הרז"ה (ט. בדפי הרי"ף), דלדבר מצוה מותר

היו בצידון וגו', לומר דכ"ה ההלכה, דאין הטעם משום היכרא דמספר הימים הנכנסים או היוצאים, אלא משום ה"ט. ונפק"מ - לפלוגתא דתוס' והר"ם.

אך מטעם טעות הרואה במספר הנרות נוהג מו"ר לסלק את השמש משאר נרות המנורה ולכבותו לכל יבלבל במספר השאר. ונוהג להדליק תחילה הנר העלעקטרי טרם הדליקו נ"ח, דבעינן שיהא לו נר אחר⁸, כדי שיהא היכרא שזהו לנ"ח, ואם לא יתהווה היכר זה עד לאחר ההדלקה לא יצא, דקי"ל הדלקה עושה מצוה. ולא נכון עושים אלו המדליקים בחושך, דבשמש אחד ליכא היכרא, דאין הרגילות בזה"ז להשתמש לאור הנר של שעה, ותו ליכא היכרא. ועוד, דקמשתמש לאור הנר. דאין אי' זה מיתקן ע"י הדלקת שמש אחד. דהא יותר אור בא ע"י ריבוי הנרות שבמנורה, ובעינן הרבה שמשין בכדי לומר שאינו נהנה מריבוי האור, וק' לשער בזה. וע"כ מן הראוי להדליק תחילה הנר העלעקטרי טרם הדלקת הנרות (... והצורך לנר אחרת הוא בכדי שיהא היכרא שזה הנר הוא לצורך נ"ח ולא לתשמישיו הוא. וכפרש"י - דאי לא, לא הוי היכר. ופרש"י מוכרח בגמ' תפילה ה"ז - ט').

וז"ל בהל' חנוכה (פ"ד ה"א) - והמהדר יותר ע"ז ... מדליק נר לכל אחד בלילה הראשון ומוסיף והולך בכל לילה ולילה. ה"ב: ... עד שנמצא מדליק בליל שמיני ח' נרות. ה"ג: מנהג פשוט בכל ערינו בספרד ... עד שנמצא מדליק בליל ח' ח' נרות, בין שהיו אנשי הבית מרובים, בין שהיה אדם אחד. כלומר, שנהגו כתוס', ודלא כשיטתו. אך לפי פסק הרמ"א דמנהג קראקא כשי' הר"ם יש לכל אחד ואחד להדליק לעצמו, בין אנשים ובין נשים⁸, וכלשון הר"מ בה"א להדיא, דס"ל, דא"א להיות מהדרין מן המהדרין באופן שיתבטל ההידור העיקרי. ובאמת זה פלא לשי' התוס'. וי"א דאף התוס' מודו להר"מ באופן דאפשר לכל אחד ואחד להדליק במקום מיוחד. ונמצא שפסק הרמ"א א"ש אף לדעתם... ועוד כ' הגר"א בביאורו (סי' תרעא ד"ה ואפי' ברבים) דדוקא לטעמא דימים הנכנסים וימים היוצאים בעינן היכרא. אבל לטעמא דילפינן מפרי החג או דמעלין בקודש, לא איכפת לן בטעות הרואה במספר ומנין הלילה עפ"י מספר הנרות הדולקות. וכ' הגר"א דזוהי כונת הגמ', אמר רבב"ח אריו"ח שני זקנים

⁸ וסברת הפרמ"ג (במש"ז סי' תרע"ז סק"א) די"ל אשתו כגופו, כלומר, שאף למנהג הרמ"א שאין הנשים הנשואות מדליקות, אין בה ממש. דאטו נימא שבאכילת הבעל כזית מצה, תהיה אשתו יוצאת ג"כ. דאין כלל זה אמור אלא בנוגע לקורבה דפסולי עדות, דלא ליהו כראשון בראשון אלא כבעל דבר, לשיטת הראב"ד. (מו"ר)

⁹ וכן הוא במשנ"ב סי' תרעג ס"ק יז - ועי' שם טעמו. (המגיה)

הדבר מאליו, דאפילו למ"ד נ"ח מותר להשתמש לאורה, מכל מקום בעינן שיהא נ"ח לעצמו, ולא יוכל לקיים מצות נ"ח וגם נר שבת בחדא נרא. דבעינן שיהא ע"י הנ"ח הלל והודאה לשי"ת ע"י פרסום הנס שבעדנו.

אסור להשתמש לאורה. ולהלן הק' ע"ז (כב.) וכי נר קדושה יש בה.

וצל"ה, אמאי לא הקשו כן הכא, וצירפו כל הדיעות בנידון זה ביחד בגמ'. ונראה לחלק בין ב' הסוגיות. דהתם מיירי בהרצאת מעות נגד הנר, דהיינו תשמיש עראי, והכא מיירי סוגיין בתשמיש קבוע. דבתשמיש קבוע הרי נראה לעין הרואה כאילו לצורכו הדליק ולא לשם נ"ח, ואיכא בתשמיש זה ביטול צורת הנ"ח, וכפרש"י אגמ' דידן - שיהא ניכר שהוא נר מצוה ... (ומאן דמתיר להשתמש לאורה פליג אף בזה, אע"ג דלכאורה מתבטלת צורת הנ"ח. וצ"ע מכל הנ"ל ... העולם.) וסוגי' דלהלן (כד.) איירי בתשמיש עראי שאיננו מבטל צורת והיכר הנ"ח, אלא יסודו באיסור הנאה שחל על הנר של מצוה. ועל כן תמה בזה שמואל - וכי נר קדושה יש בו. אלו ד' הרמב"ן במלחמות בביאור סוגיין. ומש"כ עוד - ולא משום דדמי בזיון לבזיון אתי לה רב יוסף, ר"ל, דבאמת הבדל גדול איכא בין בזיון דכיסוי הדם ברגל לבין השתמשות בני"ח. דהתם הרי הגברא עושה את מעשה המצוה

דה"ט, ודלא כגי' דידן להשתמש לאורה (שמחקו הגר"א עפ"י רש"י והמשך הגמ', כדלהלן -), דרבא סיים לומר דאי אדם חשוב הוא, אע"ג דאיכא מדורה צריך נר אחרת. הרי דאין "השמש" מחמת אי' ההשתמשות בני"ח אלא מחמת היכר. ובאדם חשוב שדרכו להשתמש לאור נר ולא לאור מדורה, בעינן נר אחר בכדי שיהא ניכר שזה הנר הוא לשם חנוכה. וה"נ מוכח מדקי"ל (כב.) דנ"ח שהניחה למעלה מכ' אמה פסולה, דליכא היכרא ופרסומי ניסא. וה"נ מוכח מאידך דרבא (כב:) היה תפוס נ"ח ועומד, לא עשה ולא כלום, דאפי' לפי מאי דקי"ל דהדלקה עושה מצוה א"ש, דהתם הרואה אומר לצורכו הוא דנקיט לה. כלומר, וליכא פרסומי ניסא והיכרא דהודלק לשם נר חנוכה. והרמב"ם ניסח ד"ז בכ' (פ"ג הל' חנוכה ה"ג) - ומדליקין בהם הנרות ... להראות ולגלות הנס. דהדלקת הנרות הוא קיום מצות הודאה באופן של פרסומי ניסא. ונראה שהרמב"ם כן פי' ל' המגילת תענית, (הובאה בגמ') - לשנה אחרת קבעום ... בהלל והודאה. וצ"ע, דלפרש"י (דר"ל לקרות הלל ולומר על הנסים בהודאה) ק', דהעיקר - הדלקת נ"ח - חסר מן הספר. והרמב"ם פי' בהלל והודאה, דר"ל הדלקת נ"ח, דזהו קיום זאת המצוה. ולכן מברכין שעשה נסים (כג.), דפרסומי ניסא היא היא קיומה של מצוה זו, ועיקרה. וממילא, מובן

באופן של בזיון,¹⁰ וכאילו געלה נפשו בקיימו המצוות. משא"כ בנ"ח, שאיננו מבזה את מעשה ופעולת המצוה, אלא את החפצא של מצוה בלבד. ובאמת זה קיל טפי. אבל אפ"ה אסור.

משתשקע החמה.

ע"י תוס' מנחות (כ:): דהדלקת נ"ח ביום אינה מצוה משום שרגא בטיהרא מאי אהני (חולין ס:), והכריחו דבעינן שידליק משעת צה"כ, וכ"פ השו"ע רס"י תרע"ב (עמג"א שם סק"א), והוא עפ"י שי' הר"ת לחלק בין שקיעה לבין ל' משתשקע, דהלה משמע תחילת שקיעה, והלה - סוף שקיעה. (וצ"ע למה פסק הב"ח דר"ל צה"כ, ולא סוף שקיעה, דהיינו ג' רבעי מיל טרם צה"כ. רמ"פ.) אך הגר"א לשי' אזיל, דפליג אר"ת בנוגע לשיעור צה"כ, וממילא דחה ההבדל בין ל' שקיעה לל' משתשקע, ס"ל כהר"ם דהדלקת נ"ח היא מתחילת השקיעה. וצ"ה, דאי הוי מצוה זו בלילה, היאך מקיימין אותה ביה"ש, דהיינו בזמן של ספק יום ספק לילה. ואף דנ"ח הוא מצוה דרבנן, וי"ל דספקא דרבנן לקולא, אך עכ"פ זה פשוט וברור שאין לעשות המצוה לכתחילה ולקבוע זמנה באופן של ספק. (ע"י ט"ז סי' תפ"ט סק"ה. ד"ע.) אלא ודאי נראה

ברור דלשיטת הגר"א עפ"י הר"מ (וכן נוהג מו"ר, נר"ו) אין נ"ח כדבר שמצותו בלילה. (ע"י מ"מ פ"ד ה"ה בשם י"מ.) וה"נ מוכח להדיא, מדמדליקין בע"ש, אפילו לדידן, לפני צאת הכוכבים. ודוחק לומר דע"ש הוי דין מחודש בפ"ע ויוצא מן הכלל בעלמא (כ"כ המ"א תרע"ט סק"ב בשם הרב תה"ד.), דזה דוחק. דזה פשוט דנ"ח אינו דוחה שבת, והו"ל למימר שלא נדליק בעד שבת - חנוכה כל עיקר. אלא נראה דנ"ח איננו דבר שמצותו בלילה. אך זה ג"כ פשוט שאיננו כדבר שמצותו ביום. ונל"פ עפ"י המס' סופרים פ"כ ה"ד: ואע"פ שאין ראי' לדבר זכר לדבר, לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה. ואם הדליקו ביום אין נאותין ממנו ואין מברכין עליו. שכך אמרו, אין מברכין על הנר עד שיאותו לאורו. וצ"ב. דדין הנלמד מקרא דלא ימיש הוא שלא יקדים ולא יאחר בנוגע לנר שבת (כג:), ודין השני דעד שיאותו לאורו היא הלכה פרטית בנר דהבדלה (ברכות נא:). ונל"פ הכי. דמצות נר שבת ונר חנוכה הן בעשיית נר. ושרגא בטיהרא מאי מהניא, ר"ל - דליכא שם נר ביום.¹¹ וזה ילפינן מלא ימיש, שהיה עמוד אש בלילה ולא ביום - בעוד היום גדול. דליכא שם אור עליה ביום.

¹⁰ ע"י סי' מפניני הרב, קונטרס ספירת העומר, אות ט'.

¹¹ ועיי' עוד אריכות בפרט זה במאמרו של הבחור השנון, הר"ר אריאל ראבין, שיחי', בבית יצחק תשס"ב, עמ' תקי"ז.

נר שישמש כנ"ח בהגיע הזמן דחנוכה. וא"כ, מעשה המצוה (דקי"ל הדלקה עושה מצוה) הוא עשיית החפצא דנ"ח. אך קיום המצוה הוא בהגיע חנוכה והנר דולק מאליו, וליכא אז שום מעשה בעת קיום המצוה. וכמו דפשיטא במדליק נר שבת וכבה טרם אכלו בני הבית את סעודת הלילה, דנמצא שלא שימש את תפקידו, והיתה זאת ההכנה לריק, שלא קיים מצות שבת. דהכנה מע"ש לשבת היינו בכדי שיהנה ממנה בשבת. אבל בלא נהנה ממנה, איגלאי מילתא למפרע שלא היתה זאת הכנה בעד שבת. וה"נ פשיטא די"ל, דבהדליק נ"ח בע"ש וכבה טרם הגיע השבת, דבוראי לא יצא י"ח. וככה דעת ה"ט"ז תרע"ג סק"ט. וכבתה דאינן זקוק לה היינו דוקא בכתבה בזמן המצוה. דאמרינן שכבר קיים מצותו בהווא פורתא. ובנוגע להדלקה בע"ש דחנוכה הי' צ"ל הדין דמה לי מדליק ע"ש לאחר פלג המנחה, מה לי במדליק בליל פורים בשנה שעברה, דסוכ"ס בעינן שיהא מכין החפצא של נ"ח לדליקה בחנוכה. (ולא ידעתי אם חזר בו ר' מזה במסקנא או לא. די"ל דכיון דאיכא יום דמפסיק בינתיים במדליק ביום שלפני ע"ש, די"ל דאז ביום פקע השם נר, ונתבטלה מצות הדלקת הנר דחנוכה, דנתבטלה הצורת נר דילי'. ד"ע). - ודעת המחבר,

ולהכי קי"ל, דאפילו הבדיל על הכוס בשבת לאחר פלג המנחה שאינו מברך על הנר, דלא מיקרי נר ביום. (שו"ע רצ"ג ס"ג). וה"נ היא מצות נ"ח. אינה דבר שמצותו ביום, ולא דבר שמצותו בלילה, אלא דמצותו הוא לעשות ולהדליק נר חנוכה. וזה א"א אלא בלילה. ובהכי ס"ל להגר"א דלאחר שקיעה יש כבר השם נר. ולר"ת, שרגא בטיהרא שייך אף אז, עד סוף שקיעה. אבל בשבת חנוכה פשיטא דמדליקין לאחר פלג המנחה לפני צה"כ, דזהו זמן הדלקת נר שבת ג"כ. ואף בנר שבת בעינן שיעשה נר. וקי"ל דמחמת מצות הכנה בעד השבת, חשיב כבר כנר אפילו בזמן זה שלפני הלילה.¹² וממילא י"ל דהה"נ בנוגע לנ"ח, דבע"ש מיקרי כבר נר בזמן ההוא, אבל לא בחול. אך אכתי יל"ע, בחל יום א' דחנוכה בשבת (כהאי שתא), היאך מברכין ומדליקין אנ"ח טרם נכנסה חנוכה עצמה. הלא אכתי לא מטי עידן חיובא, וליכא עדיין מחייב. ובאמת הוא צ"ע תמיד לשיטת הגר"א, דלא הגיע יום ג' עד צה"כ דידי', והיאך מדליקין בתחילת השקיעה. דאף שיום ב' הוא חנוכה, מכ"מ איננו יום ג' דחנוכה המחייב בג' נרות, ודמי ממש למדליק ביום שלפני חנוכה בעד חנוכה. והוא פלא. - והנ"ל מכח קושיא זו, שאין המצוה להדליק נר בחנוכה, אלא להדליק

¹² וכן עיי' בס' נוראות הרב חייב עמ' 74. (המגיה)

היום ההוא, דהיינו דוקא בצה"כ. (וכ"ה במשנ"ב תרע"ב סק"א).

כבתה זקוק לה. ע"י בית הלוי (בחי' לסוגיא דחנוכה, בסוף באוריו לחומש) דס"ל שמברך כשמדליקו בפעם השני'. דאל"ה ק', דאף למ"ד אינו זקוק לה מדינא מ"מ זקוק לה מצד מראית עין, כדקיי"ל (כג.) בבית שיש לו ב' פתחין. אלא בע"כ צל"ח, דהתם ליכא ברכה, כפסק הרמ"א (סס"י תרע"א). וצ"ע דבריו. דמה יעשה להפוסקים הסוברים שמברך אף אפתח השני. והנל"ת בזה הוא, דבאמת מצות נ"ח היא נר איש וביתו, ושידליק הנ"ח בביתו ולא בשום מקום אחר.¹³ (ועי' מג"א תרע"א ס"ק י"ג ביש לו ב' בתים נפרדים, אפילו מרוח אחת, דחייב להדליק בכל בית. ועי' מג"א תרע"ז סק"ז. ד"ע.) ומי שאין לו בית, פטור מנ"ח. עפרש"י (כ"ג. ד"ה הרואה) ... או ליושב בספינה. ומשמע מד' דביושב בספינה (שאינה כעין ספינות דידן הבנויות על הצד היותר טוב והכי-נוח וכו' וכו', אלא בספינה שאינה כעין בית) ליכא חיוב הדלקת נ"ח, שהרי אין לו בית. וה"נ מוכח מהגמ' (כג.) א"ר ששת - אכסנאי חייב בנ"ח. דלכאורה פלא הוא, דאטו לא ידעינן דאכסנאי יהודי חייב בכל מצוות שבתורה. א"ו שאני מצות

דאפילו בכה"ג, בכבתה בע"ש, נמי קי"ל דאינו זקוק לה, היינו דס"ל דאז הוי זמן המצוה. וצ"ל דאזיל בזה בשי' מהר"י אבוהב (רס"י תרע"ב). דאפילו בחול יכול להדליק מפלג המנחה ולהלן. דזהו שיעורא דשרגא בטיהרא, דאז כבר ליתא לחסרון זה, ומיקרי שפיר נר. (ולדידי' צ"ל דה"ט דאין מברכין על הנר בהבדיל בשבת לאחר פלג המנחה, כנ"ל, דהברכה על הנר הוא להורות היתר מלאכה, והיתר תשמיש בנר מעתה. וזה א"א במבדיל בשבת עצמה. ר'). וא"כ י"ל דמפלג המנחה ולהלן כבר התחיל קיום המצוה. ואף דלא הוי עדיין ליל חנוכה, או עכ"פ לא הוי אותו הלילה הפרטי של חנוכה, מ"מ י"ל דס"ל דמיקרי זמן המצוה. וכדעת תרה"ד (עי' שו"ע תרצ"ב ס"ד) בקריאת המגילה, וכדעת קצת פוסקים בספירת העומר (עי' משנ"ב לסי' תפ"ט ס"ג בבה"ל ד"ה מבעוד יום). ובשיטת הגר"א, דהדלקת נ"ח בתחילת שקיעה, יל"ע אי סגי במה שידליקו הנרות כחצי שעה מזמן הדלקתן, או דבעינן שידליקו כחצי שעה בלילה לאחר צה"כ. די"ל דלא פליג אלא לומר דכבר מיקרי אז שם נר לאחר שקיעת השמש, אבל איה"נ דמודה דזמן קיום המצוה הוא ביום חנוכה זה הפרטי, והיינו - בודאי התחיל

¹³ ועמשי"כ בזה באריכות בס' בעקבי הצאן.

קלא

שיעורי הרה"ג הרב יוסף דב הלוי סולוביצ'יק זצ"ל

היינו, דמחמת חשדא קבעו חכמים ב' פתחין כב' בתים, ואיכא חיובא אכל ביתא וביתא. אבל משום חשדא ובתורת חשדא ליכא חיוב הדלקת נ"ח. ובפשיטות נראה ברור דבככתה, למ"ד אינו זקוק לה, ליכא חיובא משום חשדא. - ובנוגע לד' הרב בית הלוי, דלמ"ד זקוק לה בעינן לברוכי אהדלקה שני, יל"ע. די"ל דזקוק לה ר"ל שהכל המשך של קיום אחד. דלפי הסבר הרב בית הלוי צ"ל דאיגלאי מלתא למפרע, למ"ד זה, דהיתה ברכתו דלכתחילה ברכה לבטלה. והנה בס"ד הגמ' הוכיחו מהברייתא דמס' סופרים דזקוק לה. ודחו דר"ל דאי לא מדליק אדליק. ומשמע דבס"ד של הגמרא אף זה ליתא, דבלא הדליק בתחילת הזמן, ליכא תו תקנה. ומשמע דזקוק לה ר"ל שאף עתה הוי המשך מקיום המצוה דמעיקרא. אך י"ל בפשיטות, דאין התירוצים שבגמ' מחולקים אחד עם השני. אך עתוס' (כב: ד"ה דאי לא) שפי' דכל אחד מן התי' לית ליה כהתירוץ האחר. אך מהרי"ף והרמב"ם (פ"ד הל' חנוכה ה"י) משמע בפשיטות דליכא סתירה בין התי', מדהביאו שניהם.

בסי' תרע"א ס"ז - ובבית הכנסת.
וצ"ע בב' החילוקים שיש בין

נ"ח, דליכא חיובא אלא ביש לו בית. והו"א דאכסנאי חשיב כיושב בספינה דרש"י, ולא יתחייב. קמ"ל שהוא חייב ג"כ, דמאחר שהוא אורח בביתו של אחר, חשיב כנ"ל בית. אלא דנר איש וביתו בעינן, בכדי שיצאו הכל בני"ח יחידי. דבעינן שיהא ביתו. וק' לשער איזה קרוב מיקרי איש וביתו - שלישי בשני, שלישי בשלישי, וכדו', אלא נל"פ דכל הסומך על שלחנו, אפילו אינו קרובו, מיקרי ביתו. ולא בעינן לביתו צירוף ע"י השתתפות בפרוטה. ודוקא אכסנאי היושב בביתו של בעה"ב ומעלה לו שכר, בעי זה הצירוף להחשב כביתו.¹⁴ וצ"ע בדר בביתו בחנם, כמה זמן מחוייב לדור שם להקרא ביתו - ל' יום, או שיעור כזה. ועיין. [ועי' מש"כ בזה בס' בעקבי הצאן במאמר הדין במקום הדלקת נ"ח, שלפי דברי התוס' בערובין בעינן למ"ד יום בכדי שיחשב כביתו של האכסנאי.] אך ז"ב דלא תועיל השתתפות בפריטי לב' בני"א נפרדים, שאין להם שייכות זה עם זה, דהשתתפות זו צריכה לפעול שיחשב בעד האכסנאי - הדר מכבר בבית בעה"ב - כביתו. וזה א"א בב' בני"א שאין להם כלל שייכות זע"ז. (ועפרמ"ג תרע"ז בא"א סק"ג וסק"ח.) ועפי"ז נל"פ דהחיוב להדליק ב' פעמים בחצר שי"ל ב' פתחים

¹⁴ וכ"כ הגאון בעל גליא מסכתא בתשובתו להג"ר אבא"ה פאסוועלער שנדפסה בס' נסכא דרבי אבא, דאכסנאי אי"י להדליק לעצמו, ואינו יכול לצאת י"ח הדלקת נ"ח אלא עי"ז שישתתף בפרוטה.

או לאחר מעריב, הרי לא היתה בזה הדלקת הציבור. (ומה"ט דברי המג"א (סי' תרע"א סק"י) בנוגע להדלקת נ"ח בע"ש לפני מנחה בחשש המדליק שמא יתקדש היום, דמכ"מ איכא פרסומי ניסא כשיבואו, אינו נכון. ר' בשם אביו הגר"מ, נ"ע. והבאנו כל הבאור הזה בס' נפש הרב עמ' רכ"ב. וכן נדפס (באנגלית) בחוברת נר משה, כסלו, תשנ"ב, ע"י ה"ר ברוך דוב שרייבר, הי"ו.) אך צ"ע בלילי מוצ"ש. דא"א להדליק לפני הבדלה בתפילה. ונמצא שמדליקין לאחר מעריב. ועל כן נהגו בבריסק להדליק תיכף לאחר השמו"ע לפני קדיש תתקבל, דהיא סיום תפילת הציבור. דתתקבל לחזן כמו יהיו לרצון לתפילת היחיד. ועצת המג"א (תרפ"א סק"א) להדליק קודם ויתן לך צ"ע, דכבר נגמרה תפילת ערבית, ופרח ל' השם ציבור דתפילה, וכנ"ל. ונל"פ דס"ל דצורך ההמתנה בעד הבדלה מאחדתן, דיש ענין של הבדלה בציבור. וצ"ע. דבשלמא קידוש דביה"כ, שאין יוצאין בו, כבר כ' הא"ז דהוא חיוב הציבורי. אך בהבדלה דשפיר יוצאין, אין זה ענין של ציבור, אלא של יחידים היוצאים י"ח בשמיעת ההבדלה. וצ"ל דמנהג זה של המג"א מיוסד אזאת הסברא, דאף הבדלה, דביה"כ היא חובת הציבור. ודו"ק. (ועיין עוד שיעורי רבנו לס"פ אלו קשרים, שאמר כן בשם אביו הגר"מ ז"ל. ד"ע.)

הדלקת בית הכנסת לבין הדלקת היחיד בביתו. דבבית נוהגים רוב כלל ישראל כשי' השו"ע והר"ת, להדליק לאחר צה"כ. ואילו בביה"כ מדליקין בין מנחה למעריב, ר"ל בתחילת השקיעה. ועוד, עי' ט"ז (לסי' תרפ"א), דאף דבביה"נ מדליקין ואח"כ מבדילין, בבית יש לנהוג להיפך, להבדיל תחילה ואח"כ להדליק. וצ"ב ב' השינויים הללו. ונל"פ עפ"י מש"כ הגר"א בביאורו לדין זה דהדלקה בביה"כ, שיסודו בדברי הירושלמי בנוגע לאמירת ההלל בלילי פסחים בבית הכנסת. דאע"ג דבעיקר הוא המצוה באמירת ההלל על סדר ההגדה, והיא חובת היחיד, מ"מ, מאחר דענינו פרסומי ניסא, יש ג"כ חיוב על הציבור לעשות כן אף בתורת ציבור. ועפ"י נל"פ, דאילו היו ממתנים בהדלקת נ"ח בביה"כ לצה"כ - לאחר תפילת ערבית, לא הי' אז דין ציבור על הנאספים שמה, דציבור היינו דוקא צבור של תפילה, ולא סתם אסיפת עשרה בני"א בעלמא. ומה"ט לא נכון מנהג אמריקא להדליק נ"ח בחתונות ובאסיפות דחברת נשי ביה"כ, דאין אלו ציבור של תפילה, אלא סתם אסיפת המון רב. ושם ציבור (המחייב בזה החיוב) הוא דוקא הציבור של תפילה. ועל כן מדליקין בין מנחה למעריב, בזמן שנעשו ציבור ע"י הצטרפותם למנחה, ועדיין שם ציבור עליהם, בהמתנם להתפלל תפילת ערבית. ואילו ידליקו טרם מנחה

בחנוכה, דדעת הרמב"ן (בספר המצוות בשורש א' דף י' ע"ב בדפוס ווילנא.) דהלל דאורייתא ביו"ט מצד חיוב השמחה, דשירה בפה - כמו שירה בכלי - הוי קיום שמחה. ויסוד מצוה זו בפסוק וביום שמחתכם ובמועדיכם ובר"ח ותקעתם וגו', דקאי אשירה בכלי.¹⁵ וכנראה הבין הרמב"ן המקרא כאילו נכתב וביום שמחתם: כלומר - ביו"ט ובר"ח, וע"כ ס"ל (כן משמע מד') דאף בר"ח במקדש הי' חיוב שמחה, וחיוב הלל דאורייתא.¹⁶ ורק בגבולין בר"ח הוי ההלל מטעם מנהג בלבד. (ודרשת חז"ל היא דביום שמחתכם הוא ענין בפ"ע, ור"ל שבתות, עיי' ספרי לפ' בהעלותך, פ"י פ"י.) דחיוב שמחה ג"כ מחייב לשבח להשי"ת. ומדאיכא חיוב הלל בחנוכה, הבין מזה הר"ם דאיכא חיוב שמחה. ועפ"י מבואר היטב קו' הגמ' מגילה (יד.) אמאי לא אמרינן הלל בפורים. דבמגילת אסתר כתיב בהדיא דיו"ט זה הוא למשתה ושמחה, ובתור חיוב שמחה הי' צ"ל חיוב קריאת ההלל.

בהלל ובהודאה. אבל לא בסעודה. (שו"ע סי' תר"ע ס"ב.) ועיי"ש בט"ז, דלפי מש"כ הרמב"ם (פ"ג ה"ג) ימי שמחה והלל, י"ל דאיכא מצוה בריבוי הסעודות. אך צ"ע מנ"ל להר"ם גופא דבר זה, דאיכא חיוב שמחה בחנוכה. ונראה דלמד כן מאיסור הספד ותענית, ומחיוב הלל. דהספד הוי קיום אבילות. וכן תענית. ומה"ט אסור להתענות בשבתות ויו"ט. דאע"ג דמי שנהנה בהתענו מותר לו להתענות בשבת (עיי' שו"ע סי' רפ"ח ס"ב.), מכ"מ פשיטא דאסור לו לקבל תענית להתענות ביום השבת. דתענית, באופן של התפסת שם יום צום על היום הוא קיום של אבלות, ואין מתאבלין בשו"ט. וה"נ בחנוכה. דאע"ג דאין חנוכה מבטלת או אפילו דוחה אבלות לגמרי, מכ"מ סוג זה של אבלות נאסר בחנוכה, וכן בפורים - ומה"ט. והכל הוא מחמת חיוב השמחה שיש בחנוכה ובפורים. דשמחה ואבלות, דהיא הבעה חיצונית לרגשי עצבות, אינן יכולות לדור בכפיפה אחת, דתרתיה דסתרי ניהו. וה"נ מוכחא מילתא מאמירת הלל

¹⁵ השה שיעורי היאה"צ (ח"א עמ' קכ"ג). והנה מפשטות לי' הגמ' תענית (יז:) דאיסור התענית בר"ח - דאורייתא הוא, וה"ט, דיש בר"ח חובת שמחה, ואף דליכא בר"ח חיוב שמחה בקו"ע, מכ"מ מתקיימת היא הך מצות שמחה בשוא"ת - במה שאין עושין הספד ותענית. וני"ל דכל דתקון רבנן, כעין דאורייתא תקון, ותקנו מצות שמחה בכל היו"ט דמגילת תענית באופן זה של שוא"ת, לאסרם בתענית, ובמקצתם - אף בהספד, ורק בפורים תקנו שתקיים מצות השמחה אף בקו"ע - בחובת סעודה ועד דלא ידע. ועיי' מפניני הרב לפי פנחס, שאף לדעת הראשונים שבי' ימי ר"ח דאורייתא הוא, אין מביאים המוספים אלא ביום השני. וצ"ל לפי"ז, בנוגע לאיזה דינים י"ל שיש ליום הראשון דין של ר"ח מדאורייתא. וצ"ל לענין זה דשמחה בשוא"ת, לאסרו בהספד ותענית. (ד"ע)

¹⁶ השה הספד רבנו על הרי"ז גאלד, ז"ל, בסי' דברי הגות והערכה.

סוכה בדין אחד, וכתב - וכן אוכלין ומשקין וגו'. ומדלא חילק ביניהם משמע דס"ל דהכל דין אחד הוא, ותנאי מועיל אף לגבי עצי סוכה כמו לגבי נויי סוכה. (ומחלוקת אחרת יש בר"מ זה, בנוגע לדפנות, דדעת הרא"ש דאיס"ה דסוכה נוהג אך ורק בסכך ולא בדפנות. (עי' ט"ז רס"י תרל"ח.)) עוד כ' הרמב"ן דג' טעמים דהגמ' הכל הוא טעם אחד. וה"ק - מחמת שיש ענין של אי' ביזוי מצוה, לכן יש הקצאה מדעת הגברא, ומחמת זאת ההקצאה חל ש"ש על החפצא של מצוה. (עי' תוס' ישנים על הגליון לפנינו. ד"ע.) ועוד כ', דל"ד אסוכה, אלא אף אכל תשמישי מצוה בזמן מצותן, דסוכה היא מתשמישי מצוה ולא מתשמישי קדושה. [עגמ' מגילה (כ"ו:)] ונראה לומר, דלשי' אזיל. דס"ל דחלות ש"ש זו היא מחמת הקצאת הגברא מדעתו. אבל לתוס', דהיא קדושה החלה על החפצא בע"כ של אדם, י"ל דאין איסור זה דאורייתא נוהג אלא בסוכה בלבד, דאין לנו אלא מה שחדשה תורה, ותו לא. אך עתוס' (ד"ה אבוהון דכולהו) דס"ל, (כן משמע בפשיטות) דאי' חלות ש"ש שפיר נוהג בכל המצוות היכא דאיכא ביטול המצוה וניתוק החפצא מהיותו בתחילה חפצא דמצוה להיותו עתה חפצא דרשות. ודוקא בהרצאת מעות כנגד נ"ח, דליכא ניתוק החפצא דשלהבת דנ"ח להיותו עתה נר דרשות, אמרינן דאין בו אלא

(כב.) תוס' ד"ה סוכה תניא. ג' טעמים יש בגמ' לאיסור הסתפקות מן הסוכה: חל שם שמים; מוקצה; ביזוי מצוה. ופי' בתוס' דמוקצה היינו דוקא בשויו"ט [עמש"כ לעיל (מד.)]; וביזוי מצוה היינו דוקא כל זמן שהסוכה עומדת, אבל לא בנפלה. אך הוא טעם לאיסור אף בחוש"מ; וחלות שם שמים, דהוא אי' דאורייתא (צ"ע בביזוי מצוה, אי' לדעת התוס' הוא אי' דאורייתא או לא, עי' בלשונם, ועי' תנחומא לויגש על הפסוק ואת יהודה שלח. ד"ע.) מוגבל דוקא לשיעור הכשר הסוכה. וג"כ דוקא כל זמן שהסוכה עומדת וקיימת כחפצא דסוכת מצוה. אבל בנפלה בחוש"מ, מותר לגמרי, דליכא אי' כלל. עמהרש"א בכונת ד' התוס'. ודעת התוס' דאין תנאי מועיל בנוגע לאי' חלות ש"ש, דכדי הכשר חיילא קדושה עלייהו בעל כרחו כל זמן. ודוקא איסורי מוקצה וביזוי מצוה תלויים בהקצאת הגברא מדעתו, ועל כן מועיל לגבייהו תנאי. ודעת הרמב"ן במלחמות דאף בנוגע לעצם הסוכה ג"כ מועיל תנאי שלא יאסר בהנאה. דאף האי' דחלות שם שמים תלוי בהקצאת הגברא מדעתו. והיא המחלוקת היסודית שבאיסור הסוכה שיש בין חכמי אשכנז לחכמי ספרד. [ועי' מש"כ בזה בס' ארץ הצבי. (ד"ע)] ואף דעת הרמב"ם נראית כשיטת הרמב"ן הלזו, מדכילל (בספ"ו מהל' סוכה ה"י) איס"ה דסוכה ודנויי

שיעורי הרה"ג הרב יוסף דב הלוי סולוביצקי זצ"ל קלה

הרצאת מעות. וי"ל דה"ט דרב דאמר דלא שני לי' בין קריאה לאור הנר לבין הדלקה ממנו, ולא שנא לדבר הרשות ולא שנא לדבר מצוה אחרת שאינה זאת המצוה, אסור להסתפק מן החפצא של מצוה מחמת שחל עליו ש"ש - כמו שחל על הסוכה. וזה ר"ל אכחושי מצוה, שמנתק את החפצא של מצוה לדבר אחר ולתשמיש שונה ממצותו. ובהא פליגי רב ושמואל. לרב, האי' דחלות ש"ש אוסר בין בהדלקה מן הנ"ח ובין בקריאה ועיון לאורו. ודעת שמואל לחלק ביניהם. דהנה קיי"ל דהדס של מצוה אסור להריח בה, אבל אתרוג של מצוה אסור באכילה ומותר להריח בו, דליכא הקצאה אלא בנוגע לעיקר תשמישו של החפצא של מצוה, ואתרוג עיקרו עומד לאכילה, בעוד שעיקרו של ההדס עומד להריח בו (סוכה ל"ז). ובאמת הק' הש"ך (יו"ד סי' ק"ח), דלפי"ז הי' צ"ל מותר להריח באתרוג של ע"ז. וחילק בפשיטות בין איס"ה החלים מאליהם מדיני התורה, לבין איס"ה התלויים בהקצאת הגברא מדעתו. דדוקא בהנהו בתראי י"ל דלא נאסר אלא עיקר התשמיש. ולכאורה חילוק זה כראיה ברורה לשיטת הרמב"ן הנ"ל (במלחמות), דמועיל תנאי אף לענין חלות ש"ש.¹⁷ דהאיסור באכילת האתרוג ובהרחת ההדס יסודו בדין זה דחלות

אי' ביזוי מצוה. אבל כל היכא דאיכא ניתוק החפצא, אזי אף בשאר מצוות ישנו לאיסור זה. ואף דאיס"ה דחגיגה מוחלט הוא, ואיננו תלוי בניתוק הקרבן וכו', מכ"מ זהו הגדר באיס"ה דמצוות. (כ"כ הט"ז תרל"ח סק"ג. ד"ע.)

במחלוקת רב ושמואל אי מדליקין

מנר לנר הי' נל"פ, לכאורה, דלשי' אזלי. דשמואל איהו דתמה - וכי נ"ח קדושה יש בה, וס"ל דמותר להרצות מעות כנגדה, וה"נ דמותר להדליק ממנו. אך רב איהו בעל המימרא (עיי' על הגליון דליתא בס"א). דאסור להרצות מעות כנגד נ"ח. דס"ל דיש בו קדושה, ואסור להשתמש בו אפילו תשמיש עראי שאיננו מבטל את צורת הנ"ח ע"י ביטול היכרו. אך ז"א. דמוכח להדיא מוסגיין דלא פליגי רב ושמואל אלא אי מדליקין מנר לנ"ח אחר. אבל לנר הרשות כו"ע לא פליגי דאסור. וצ"ע. דשמואל סותר את דברי עצמו דלעיל. וי"ל בב' פנים: י"ל דלכתר דשמע שמואל ההיא דר' יוסף לענין כיסוי הדם, חזר להורות כרב, דנ"ח אסור להשתמש לאורה אפילו תשמיש קל, וסוגיא זו קאי לאחר חזרתו. או יל"פ בא"א - דכל זמן שהנ"ח דולק ישנו להאיסור דחלות שם שמים על המצוות, כד' הרמב"ן לענין

¹⁷ עמשי"כ בזה בארץ הצבי.

מנ"ח. לכו"ע יש בזה משום אכחושי מצוה, ר"ל - אי' דחלות ש"ש על המצוות. ולשי' התוס' הן סוגיות הכוללות ג' הלכות, דלשיטתם הלשון ביזוי מצוה ר"ל אי' בפ"ע, ולא מטעמא דחלות שם שמים על החפצא של המצוה. - ובסוגי' זו השלישית, בהא פליגי רב ושמואל - בגדר איסור חלות ש"ש על המצוות, אי' ר"ל שלא ינתק החפצא מהיותו כרוך עם מצוה, אבל ממצוה למצוה מותר, א"ד דר"ל זה האי' שלא ינתק החפצא מהיותו חפצא זה של מצוה שהוא עתה, ולפי"ז אף מנ"ח לני"ח היה אסור. והיינו ללישנא דאכחושי מצוה, דלהכחיש מהחפצא דמצוה היינו לנתק החפצא מהיותו חפצא דמצוה זה שהוא עתה להיות דבר אחר, ואסור - אפילו יהי' אותו הד"א ג"כ - חפצא דמצוה. וללישנא דבזוי מצוה נל"פ דלא ר"ל, כביזוי מצוה הנ"ל, לדעת התוס', דהתם ר"ל בזיון המצוה כמו שלמדו מכיסוי הדם, אבל הכא ר"ל גדר באי' דחלות ש"ש על המצוות. דז"פ דליכא בזיון המצוה במדליק ני"ח אחרת ע"י קינסא, דהרי הכל הוא עושה לצורך מצוות, ואינו מבזה המצוה כלל, אלא אדרבה - מקיימה בהידור יותר. אלא ר"ל דאף דמנ"ח לני"ח ליכא אי' דחלות ש"ש, דאינו מנתק החפצא לדבר הרשות, היינו דוקא בלי אמצעות הקינסא. אבל

שם שמים על חפצי המצוות. (עפרמ"ג (ליו"ד סי' ק"ח), אי' הללו בשאר חפצי מצוות הוו ד"ת או מדרבנן.) ומדאסורים אף אתרוג והדס, ש"מ דאי' איסור זה דחלות ש"ש מוגבל דוקא לסוכה, כמו שרצינו להסביר בשי' התוס', אלא דנוהג הוא אף בכל שאר המצוות. דאלת"ה, יקשה לן מדוע נבחרו הדס ואתרוג מן השאר, ובמה נתייחסו מצוות אלו טפי מאחריני. ובמאי דנהיגי ביו"ט דסוכות, לכאורה אין זה לא מעלה ולא מוריד. (עיי"ש בפרמ"ג.) ושי"מ דאי' דחלות ש"ש נוהג בכל המצוות - ובזמן מצוותן, וכדברי הרמב"ן להדיא. ולשי' התוס', דאי' זה חל בע"כ של אדם, צע"ק חילוק הגמ' דסוכה (לז) בנוגע לעיקר תשמישו של חפצא, לבין תשמישו הטפל.¹⁸ ודעת שמואל לחלק בין הדלקה מנ"ח, דלדידי' חשיב זה כעיקר תשמיש הנר, לבין קריאה לאורו, דהיא תשמיש טפל, מאחר שאינה בגופו ובעצמו של השלהבת. ולרב, הכל בכלל עיקר תשמישו של הנר. והיינו לשי' הרמב"ן, די' ג' סוגיות הכוללות ב' הלכות: א) אסור להשתמש לאורה. ר"ל - תשמיש קבוע, המבטל את היכר הנ"ח, ומבטל את צורתו ומפקיע את מצותו. ב) הרצאת מעות. מחלוקת רב ושמואל בגדר עיקר תשמישי שהרי מנתק החפצא של הנר, ותשמישו הטפלים. ג) הדלקה

¹⁸ עיי"ש בארץ הצבי.

דאע"ג דס"ל דציצית הויא חובת טלית, מכ"מ מודה הוא דאיכא קיום מיוחד בעת שלובש הטלית על גופו. דזה א"א לומר דלמ"ד זה ליכא צורך כלל בעד לבישת הטלית. דרק הקראים נהגו לציין בגדיהם ולא ללובשם. וה"ט דב' פרשיות הן: בפ' שלח יש פ' ציצית בתור חובת טלית, ובפ' כי תצא - בתור חובת גברא, דכתיב אשר תכסה בה. וה"ט דפסק הרמ"א לחלק בין ברכת ט"ק לט"ג, עי' שיעור היאה"צ שנת תשכ"א. ובס' נפש הרב (עמ' ק"ד). ולכו"ע ישנם לב' מצוות הללו, ול"פ אלא מתי חל השם בגד להתחייב בתורת ח"ט, אי חל דוקא בשעת לבישה, או אפילו קודם לכן. דבנוגע לקב"ט פשיטא דלא בעינן דוקא בגד בשעת לבישה, אך י"ל דציצית שאני. אך עתוס', דצ"ע אף לאידך גיסא, היאך אפשר לאסור ההתרה מבגד לבגד אפילו למ"ד ח"ג, דפשיטא שאיננו מתיר בעודו לובש את הטלית. דתיכף כשיפסול הציצית יעבור בעשה. ובהתרה מעל גבי טלית שאינו לובשה, מדוע יש לאוסרו. וצל"פ עפ"י ד' הרמב"ן, דכל זמן המצוה אסור להסתפק ממנו. ובציצית, תמיד חשיב זמנו, דלעולם יוכל ללבשו ולקיים בו המצוה. ולשמואל המחלק בין התרה סתמית לבין התרה בכדי לציין בגד אחר, יל"פ הכי שינוי הדין בנוגע למזוזה דבב"מ (ריש דף ק"ב), דמחלקינן בין יוצא מבית שידור ישראל אחריו לבין היכא שידור

ע"י קינסא, הרי עובר הנר מהיותו תחילה נר של מצוה להיותו של רשות, ואח"כ - של מצוה. ומחמת המצב האמצעי דנר של רשות ס"ל לרב דזה אסור מכח חלות ש"ש על המצוות, שהרי מנתק החפצא של מצוה להיותו עתה חפצא דרשות. ולשמואל אף כה"ג מותר, מאחר שזה הנר האמצעי של רשות משמשת בעד הנר של מצוה העתידה להעשות לאחר מכן. ולהכך לישנא דבזויי מצוה נראה דהה"נ דפליגי רב ושמואל בסכך שע"ג הסוכה, אם מותר להורידו מסוכה זו - בחוש"מ סוכות - בכדי ליתנו ע"ג סוכה אחרת. דנראה לר' דהיינו הך פלוגתא, דבינתיים הסכך הוי של רשות.

מתירין מבגד לבגד. עתוס', דבעיא

זו היתה צ"ל תלוי' במחלוקת שבגמ' (פ' התכלת) אי ציצית הויא חובת גברא או חובת טלית. דלמ"ד חובת טלית י"ל דאין מתירין. ובאמת צ"ע, היאך שמואל לשי' דמנחות שמה. וצ"ל, דבין כך ובין כך הוא מבטל מ"ע דחובת טלית בנוגע להאינה - מצוייצת, וממילא, מ"ל ביטול עשה אבגד זה או אחר. אך אכתי צ"ב, דטפי הול"ל דשוא"ת עדיף, ויותר טוב לו לבטל עשה מבלי עשי' מלבטל העשה ע"י מעשה הסרת הציציות מהבגד הישן. וצל"פ דמיירי בכה"ג - שהוא רוצה בדוקא ללבוש את הבגד הבלתי - מצוייצת כעת. ולכן מתיר שמואל.

עכו"ם אחריו (ובספק, יל"ע. והוא הציור ברוב פעמים בשכירות בתים בנוא יארק.) דמיירי בודאי שמסיר את המזוזה לאחר שכבר עזב את הבית, דטרם עזבו הרי הוא מבטל מ"ע דמזוזה ע"י הסרתה. אבל אעפ"כ אסור להסירה, אם ידור אחריו ישראל. דאף דאין שם ישראל הדר בבית עתה, מכ"מ חשיב כזמנה של המצוה דמזוזה, מחמת זה שעומד הבית לדירת ישראל. ודוקא היכא דעומד הבית לדירת נכרי אמרינן דלאחר שנסתלק הישראל הראשון מן הבית, שאין המזוזה כעת בזמן מצוה אלא לאחר זמן מצוה, ולהכי ליכא איסור בהסרתה מן הבית. ובתוס' ב' דיעות בנוגע לאיסור הסרת המזוזה, אם היינו דוקא היכא דאין בדעתך לקבעם בבית אחר, ודמיא מזוזה לציצית, או דהתם אסור אפילו במתכוין לקבעו בבית ובדירה אחרת, וחמיר טפי מציצית. לדיעה הא' נ"ל דהוא הא' דאורייתא של חלות ש"ש על המצוות. ולדיעה ב' נראה פשוט מן התוס' דהוא רק חומרא מדרבנן. אך בכלל צ"ע בהוא דמזוזה, דהיא מתשמישי קדושה, ואין קדושתה נפקעת ממנה לעולם, אפילו לאחר הסרתה, מהיותה תשמיש וחפצא דמצוה. ואין הסרת המזוזה מן הבית אלא כחליצת תפילין מן הזרוע, דאטו נאמר דיש בזה ביטול החפצא של מצוה. אתמהה. (מ"ש) והנל"פ בהכרח מזה, דליכא שם מזוזה אלא בעודה על הבית. ולאחר שהוסרה

אינה עוד מזוזה אלא פרשה, וכתבי הקודש היא. משא"כ בס"ת ותפילין, דאיכא שם ס"ת ושם תפילין אפילו שלא בשעת קיום מצותן. ובס"ת הוא מלתא דפשיטא, שהרי אין קדושתה תלוי' כלל בשום קיום מצוה, אע"פ שאפשר לקיים עמה מצוות. משא"כ בתפילין, דקדושתה תלוי' ומיוסדת בקיום מצותן, ואעפ"כ יש עליהם שם תפילין אפילו בשעה שאין אדם לובשן. וראי' לזה מדקי"ל בנוגע לשבועה בנקיטת חפץ, דאפשר להשביע ת"ח בנקיטת תפילין. [שבועות (לה:)] ובפשוטו משמע שאוחזם בידו, וא"צ להניחם על זרועו טרם השבעו באחיזתם. וש"מ דישנו לשם תפילין אפילו בזמן שאינו לובשם. אבל במזוזה, כנראה, אינו כן. ועפ"ז יש להסביר שיטת הר"מ דבעינן עיבוד לשמה בס"ת ובתפילין, אבל לא במזוזה, וביאר את שיטתו באגרתו, וזוהי כונתו. דהעיבוד לשמה צ"ל לשם השם ס"ת או לשם תפילין. דאילו לשם כתבי הקודש לא בעינן עיבוד לשמה. ובמזוזה ליכא שם מזוזה בעודה מיטלטלת שנאמר שתחול הלשמה בשעת עיבוד בנוגע לאותו השם מזוזה. דליכא שם מזוזה וחפצא דמזוזה אלא בעודה על הבית. עי' שיעור היאה"צ שנת תשי"ט.

כב: ג' סלע של מעשר שני הוכיחו
בגמ' דע"י קינסא אסור, ומנרות
המגורה הוכיחו דעכ"פ מותר מנר לנר

אח"כ, וא"כ אין לנו מקרא המפרשו שלא כפשוטו. וא"כ משמע דמלבד חיובא דמערב עד בקר, עוד יש חיובא דהדלקה תמידית, ממש, כפשוטו. וגם יש לדקדק בשינוי ל' המקרא, (עי' מלבי"ם ובתורה תמימה) דאילו בריש פרשת תצוה כ' מחוץ לפרכת אשר על העדות, ובסוף פרשת אמור הלשון - לפרכת העדות, ולכאורה הי' צ"ל כמ"ש בפ' תצוה. אלא ודאי משמע, דהאי לישנא דהעדות לא קאי אפרכת אלא אנר הדולק. וצ"ל דהיינו נר מערבי, שהיא עדות לכל באי עולם וכו', וכדרשת הגמ'. וייחוס הנר המערבי נראה מהסוגיא, דבשאר הנרות ליכא חיוב הדלקה אלא בלילה ולא ביום, ואילו בנר מערבי - אף ביום איכא חיוב שיהא דולק. אך צ"ע לשי' הרמב"ם, המפרש (פ"ג מהל' תמידין ומוספין הי"ב) דהדלקת הנרות היא הטבתם. וכל הנרות צריכין לידלק כל היום, א"כ הדק"ל - מהו ייחוסו של הנר המערבי. וצ"ל דתמיד דידי' מרמז לנס שקרה עמו, שהיה דולק כל היום (עד מות שמעון הצדיק. עברש"י). וגם עי' רמב"ם הי"ג, דנר מערבי שכבה מדליקו דוקא מן המזבח החיצון, ואילו בשאר נרות יש להדליקן מחברותיהן אם כבו. אך שי' הרמב"ם בהטבת הנרות צ"ע טובא, דלפי דעתו, איזה הפרש יש בין הדלקה לבין הטבה, הלא בשניהם יש הדלקה, ופשיטא דבשניהם יש הטבה, ומדוע שינתה התורה את הלשונות בין

באופן ישיר. וצ"ע הראי' ממע"ש, שהרי התם הוי איסור קודש, וי"ל דאסור אפילו ממצוה למצוה עי"י קינסא, משא"כ בנרות חנוכה. אלא ודאי מוכח מזה כפי' דלעיל, דכל המחלוקת דרב ושמאל סובבת על בעיא זו דאי' חלות שם - שמים על הפצי המצוות.

מאי עדות ... זו נר מערבי. וגו'. דרשת חז"ל הלזו היא מהפסוק דויקרא (כ"ד) כמצויין בתורה אור. דפ' המנורה נזכרה ג' פעמים בתורה: בר"פ תצוה, בפרשת אמור (ר"פ כ"ד), ובר"פ בהעלותך. ומשינוי הל' שבין הפ' שבתצוה לזו שבפ' אמור הבינו חז"ל את רמז הנר המערבי במקראות. בפ' תצוה כתיב - להעלות נר תמיד. ואח"כ - מערב עד בקר. ופרש"י - כל לילה ולילה קרוי תמיד (דמערב עד בקר מפרש מאי דכתיב לעיל מיניה - תמיד). כמו שאתה אומר עולת תמיד וגו'. אבל תמיד האמור בלחם הפנים משבת לשבת הוא. וכל כך תמידות בעינן בלחם הפנים, עד שנחלקו תנאים במנחות (צ"ט): אם יש להצריך בדוקא אלו מושכין ואלו מניחין וטפחו של זה כנגד טפחו של זה, או דסגי בתמידות דמעשים בזא"ז. - ואילו בפ' אמור המקרא כתיב להיפך, מתחילה נאמר מערב עד בקר, ואח"כ תמיד. וצ"ע. דבשלמא בתצוה, ניתן להאמר דמערב עד בקר אתי לפרושי לתמיד. אבל באמור, הרי כתיב תמיד

בענין מקום הנר המערבי פרש"י
 לפנינו, דלמ"ד צפון ודרום היו מונחים, היה האמצעי המערבי, לא מחמת מקומו במנורה אלא מחמת שהיה הכהן מטה את הפתילה שלו לצד מערב, ושאר הפתילות היה מטה לצד אמצע המנורה. ולמ"ד מזרח ומערב היו מונחים, הי' המערבי השני מן המזרח. ויל"ע בכונת רש"י בקביעות זו אי ר"ל דנר מערבי צ"ל אחד מן הנרות לבד מהמזרחי ביותר - ואיזה שירצה יבחר, אלא שיש לו לכהן לבחור למעשה בשני שמן המזרח מטעם אין מעבירין וכו'. או יל"פ בכונתו שמפאת דין זה דאין מעבירין הוקבע השני להיות תמיד הנר תמיד, וקביעות מקום פרטי הוא. וברש"י למנחות (צח:) דיעה ג', דלמ"ד מזרח ומערב היו מונחים, היה המערבי אותו העומד במערב ממש. ועכ"פ למ"ד זה דמזרח ומערב היו מונחים, נקבע השם מערבי לא מפני מעשה הגברא (הטבת הפתילה), אלא מפני קביעות מקום הנר במנורה עצמה. -

ובה היה מסיים. לרש"י קאי אהטבה, דלענין הדלקה הי' המערבי הראשון וממנו הדליקו השאר. ואותו עצמו הדליקו מן הישנה שהסיר מכבר מן המנורה. ולתוס' ר"ל שבה סיים בהדלקה. דמתחילה הדליק שאר הנרות מהנר המערבי דהיום, ואח"כ הדליק המערבי דמחר (- דהלילה) משאר הנרות.

מצות הבקר למצות הערב. וגם צ"ע קו' הרשב"א בתשו' (הובאה בלח"מ להי"ב), דבמנחות מבואר דא"א לחנך את המנורה אלא בין הערביים בעת הדלקת הנרות, דאילו בבקר - בשעת ההטבה, אי לאו דעבד הדלקה מאורתא הטבה בצפרא מהיכא. ולפי דעת הרמב"ם דהטבה כוללת חיוב הדלקה ג"כ, למה לא יוכלו לחנך המנורה בהטבה - ע"י ההדלקה. והנל"פ בדעתו, דעיקר מצות הלילה היא - הדלקה. אך מאחר שהיו הנרות דולקין כל היום, א"א להדליק א"כ יטיב תחילה. אך בבקר, הוי עיקר החיוב והמצוה - ההטבה והקינוח מפני השיירים מההדלקה דאמש, אלא דהטבה צ"ל הכנה להדלקה הבאה, מלבד היותה קינוח. ושאר ראשונים ס"ל דסגי בהדלקה דבין הערבים להחשיב להטבה דצפרא הכנה להדלקה. אך הר"מ ס"ל דבענין הדלקה תיכף ומיד בכדי שתהיה ההטבה הכנה, ואין חובת ההדלקה בצפרא בתורת עצמה, אלא בכדי לאפשר קיום מצות הטבה. ועל כן כ' הר"מ - בהי"ב - ונר שמצאו שלא כבה מתקנו, ולא פסק לכבותו ולהדליקו שנית. משא"כ בחיוב הדלקה דבין הערבים, - דנראה לכאורה שמחוייב לכבות הדולקות ולהדליקן עוה"פ. דבין הערבים איכא חיוב הדלקה בתורת עצמה, ואילו בבקר ההדלקה אינה אלא להשלים קיום מצות הטבה. וליכא חובת הטבה אלא בנר שכבה. וזה מבואר.

כמוהו. וא"כ, הי"נ י"ל בשי' רש"י בנר מערבי שסולק ממקומו. דסוכ"ס זה האש היה פעם הנר המערבי, וא"כ עדיף מקינסא - להיות דינו כנר מערבי. וא"כ י"ל דהדלקת הנר המערבי עתה הויא ע"י קינסא שהודלקה מהנר המערבי דהיום. ועדיף מקינסא, דאילו התם איכא משום בזיון מצוה, שהרי הקינסא היא הדלקת נר הרשות מנר דמצוה, ואילו בנר מערבי שהוסר, ליתא לחסרון זה. ובנוגע לשי' התוס', בעכצ"פ דעכ"פ הרי ישנם להנרות דמנורה.

מאי הוי עלה. חזינן וגו'. ומשמע דבמנורה שבמקדש פשיטא דלכו"ע הדלקה עושה מצוה. ודוקא בנ"ח איכא לספוקי. ולצד ההוא דהנחה עושה מצוה, ממילא אין ללמוד ממנורה דבמקדש להתיר אפילו הדלקה מנר לנר. וער"ם (פ"ט הל' ביאת מקדש ה"ז), דהדלקת הנרות כשרה בזרים. לפיכך אם הטיב הכהן את הנרות והוציאן לחוץ, מותר לזר להדליקן. והר"א השיגו. ובאמת בלא"ה קשה טובא שיטת הר"מ הלזו, הלא בהדלקת הנרות דחוץ ליכא מצוה, שהרי אין קיום מצות הדלקת המנורה אלא בעומדת בהיכל על מקומה. וא"כ ליכא קיום המצוה עד שיביאו המנורה לפנים. וא"כ הרי ס"ל דהנחה עושה מצוה אפילו במנורה דמקדש. וזהו נגד סוגיין בפירוש! אך צל"ה בסוגיא

ואף דקיי"ל רפ"ו דתמיד דאין מדליקין אותו אלא ממזבח החיצון, לאו לאפוקי משאר נרות קאמר, אלא לאפוקי מנר דחולין. (אך צ"ע, דאין מדליקין ממזבח הקטרת ג"כ. העולם.) וכן דעת הראב"ד בהשגותיו להי"ג, דס"ל דמיני' וביה טפי עדיף. אך דעת הר"מ דממזבח החיצון דוקא קאמרא מתנייתין. ובפרש"י ותוס' לסדר הדלקת בין הערבים יל"ע בשי' כאו"א. דלשי' רש"י ק"ל, הלא בשעה שהסיר הנר המערבי מן המנורה ואינו עוד קבוע בה, פשיטא שאיננו נקרא עוד נר מערבי. וא"כ, הרי נמצא שמדליק הנר המערבי דהיום שלא משאר הנרות ושלא מן המזבח החיצון. (ויש סברא לומר דאפילו חשיב כאש מן החולין, די"ל דדמיא האי פתילה לקדשים שמתו, שכבר נעשית בהם מצותם. עגמ' ריש מעילה. מו"ר.) ואף לשי' התוס' ק"ל. דקיי"ל דז' נרות דמנורה מעכבין זא"ז. (מנחות כח.) וא"כ, היאך הדליקו ששה הנרות בעוד המערבי דהיום דולק, הרי לא הטיבו את הנר המערבי, וכמי שאינו דמי, שהרי איננו מוכן להדלקה דהיום. והנה בנוגע להקו' בשי' רש"י נל"פ, דהנה בגמ' ביקשו לומר שהדלקת נרות דמנורה ע"י קינסא היתה, שהרי מחוברים הם הנרות בגופה של מנורה. וצ"ע, הלא אין הקינסא לא אש המזבח החיצון ולא אש משאר הנרות הוא. וצל"פ דמאחר שבא זה האש מן הנר המערבי, דינו בהלכה

ס"ל להר"מ דמנורה בעיא כהונה לעכב
אלא דאין מצותה מעשה ההדלקה אלא
היותה דולקת במקומה. (עי' שו"ת צפנת
פענח נוא יארק סי' נ"ב. ד"ע.) ולפיכך
בהדליק זר מבחוץ בדוקא, והכניסה
הכהן, הרי בהכנסתו הי' קיום המצוה,
ולכן מותר להדליק מפתילה לפתילה,
דהדלקה היא היא ההנחה, וגורם באופן
ישיר היות המנורה דולקת עתה. ולא דמי
לנ"ח. (לצד דהנחה עושה מצוה), דאין
המצוה היותה דולקת במקום הכשרה,
אלא מעשה ההנחה - יהיה קודם או אחר
ההדלקה, ואין בהדלקתו מעשה המצוה.
ודו"ק.

דין דסתם למאי נפק"מ אי הדלקה
או הנחה עושה מצוה במדליקה גדול
ובר - חיובא במקומה, הלא אפילו לצד
דהנחה עושה מצוה, מ"מ תחשב ההדלקה
בהכשר כמו הנחה. והוא פלא. ומדוע
יהיה אסור להדליק מנר לנר לזה הצד
בספק הגמרא. ועי' חידושי הרשב"א,
דיש סברא לומר דלצד זה בעינן שתהא
ההנחה (הנעשית על המנורה) לאחר
ההדלקה בדוקא. ולפי"ז צריכים לשנות
הג"י בגמ' דלהלן (כג.) מגביהה ומניחה
ומדליקה. עי' בדבריו. ולפי"ז הוי
הנר החדש שבמנורה נר הרשות עד
שעת הנחה, ודמי בינתיים לקינסא, ולכן
אסור. אך לשי' התוס' עפ"י גי' דאף
בהנחה דלפני הדלקה יוצא י"ח (ובאמת
הוא פלא, דאין שייך לומר שיש קיום
בהנחת מנורה ריקנית על השלחן. רי'),
ק"ל - מ"ש הדלקת נ"ח מהדלקת המנורה.
ליחשב הדלקה כהנחה. ונל"פ, דבמקדש
הי' עצם מעשה ההדלקה מעשה מצוה,
דזה הי' החיוב. משא"כ בנ"ח, דהיות הנר
דולק הוא הוא המצוה, ומעשה ההדלקה
הוא רק כמעשה הרשות בעלמא. ולכן
לא דמו אהדדי. ונמצא שעשה מעשה
הרשות בנר של מצוה ואסור. - ולפי"ז
צ"ל"ה שי' הר"ם! וצ"ל, דהנה יש לדקדק
בלי' הר"ם - והוציאו לחוץ. דהי' יכול
להשמיענו דין זה אף בנכנס הזר להיכל
באיסור, או אפילו בהיתר - כדי לתקן שם
או כדו'. וביאר הגר"ח עפ"י"ז, דבאמת

[ת"ש ... הי' תפוס נ"ח ... הרואה
אומר. בטלטול הנ"ח מתבטל
השם נר חנוכה מכח ביטול ההיכר שלו.
וא"כ יש להקפיד שלא להעביר הנ"ח כלל
ממקום למקום, כי בהעברה זו הרי יש
ביטול המצוה, דלא יוכל לאח"כ להיות
לנ"ח ולחול שם זה עליו מאליו. ואפי'
מעבירו ממקום הכשר למקום הכשר אחר
נמי, דבשעת טלטולו בטל ממנו צורת
הנ"ח. וזה ר"ל הגמ' הכא, דאפי' לצד
דהנחה עושה מצוה, א"א להיות לנ"ח
מאליו מבלי הדלקת הגברא. (ולפי"ז
יש להצריך שתהיה ההנחה בדוקא לפני
ההדלקה. אך זה תמוה עפ"י ד' התוס'
ד"ה דאיבעי להו) דנפק"מ להדליקה
חש"ו, ור"ל, ואח"כ הניחה הוא. וכן

משמע מהגמ' כ"ג. - והשתא דאמרינן הדלקה עושה מצוה, הדליקה חש"ו וכו'. ומוכח מזה, דאף דס"ל לתוס' [כ"ג. ד"ה מכבה] דאפשר להיות הנחה לפני הדלקה אפי' לצד דהנחה עושה מצוה, מכ"מ אין ז"א דהנחה שלאח"כ לא תועיל ג"כ. והוא פלא עצום בסוגי'. ד"ע.)

כ"ג. רש"י ד"ה דולקת. למצות חנוכה. ועתוס'. ולכאורה נל"פ בתירוץ זה, דנהי דכל שאינו מחוייב בדבר אינו מוציא אחרים י"ח (ר"ה כט.) בנוגע להדליקה חש"ו, היינו דוקא לענין שא"י להוציא אחרים גדולים בהדלקתו, אבל מכ"מ חפצא דנ"ח שפיר מיקרי, אפי' הדליקו חש"ו, מאחר שיש לו כונה, אף דאין לו דעת - עפ"י דין. ודוקא היכא דאיכא חפצא דנ"ח יש לומר דע"י הנחתו אפשר לקיים המצוה. אבל ליצור ולחדש הנ"ח מחדש ע"י הנחה, היכא דלפני כן לא הי' עליו השם נ"ח, זה א"א. ולכן בהודלק לשם נר שבת, לא סגי בהנחה אפי' לצד דהנחה עושה מצוה. אך לפי"ז יקשה טובא. דהנה פסק השו"ע (תרע"ה ס"ג) דקטן שהגיע לחינוך מוציא אחרים י"ח בנ"ח, דהכל חייבים אך מדרבנן, ולא שאני לן בין חד דרבנן לבין תרי דרבנן. ודברי המחבר סותרין את עצמם, דאילו בהל' פורים פסק (סי' תרפ"ט ס"ב) דכל קטן, ומשמע - אפי' בהגיע לחינוך, אינו מוציא אחרים י"ח. (עיי"ש במג"א סק"ד

שהעיר בזה.) ונל"ח, דבקריאת המגילה בעינן שיוציא הקורא את השומעין, ומחשבינן למעשה הקורא כמעשה השומעים. אבל בנ"ח, אין המצוה שידליק כאו"א, דא"כ היאך קיי"ל דנר איש וביתו (כא:), דל"א שליחות במצוות שבגופו כמו הדלקת נ"ח. ואף שומע כעונה ל"ש אלא בנוגע לאמירת הברכות ולא בנוגע לעצם ההדלקה. והוא פלא. ובעכצל"פ דלא הי' התקנה מעיקרה שתהיה מצוה וחובה על כל יחיד ויחיד להדליק, אלא שיראה כל אחד ואחד ויתקן שיהא דולק נ"ח בביתו. ובהדליק אחר דלאו בעה"ב, נמי איכא שפיר נר דולק. ולא מטעם שליחות הוא, וז"פ וברור. אך לפי"ז צל"ה, מדוע לא מהניא הדלקת נכרי או חש"ו (עגמ' כג.). וצל"פ דבעינן שידליק המדליק נ"ח, ובהדליק מי שאינו מחוייב בדבר, לא מיקרי הנר הדולק - נר חנוכה. ועפ"י, נל"פ עוד ענין אחד, דידועה דעת בה"ג (מובאה בתוס' מגילה ד'. ד"ה נשים.) דבקריאת המגילה אין הנשים מוציאות את האנשים. ומשמע בפשוטו דר"ל דאף דחייבות הנשים במ"ע זו, אף דהויא זמ"ג, מכ"מ אין חיובה שוה ודומה לחיובא דגברא. ואשה כלפי איש כאינה מצווה בדבר חשיבא. (התוס' ריש ערכין הביאו הסבר הבה"ג לחלק בין חיוב שמיעה לחיוב קריאה. ועי' בסי' תרפ"ט במג"א סק"ו מהזוהר, דלא תקרא לעצמה, דלא כפסק הרמ"א. אבל בפשוטו נל"פ

נקרא נ"ח, אע"פ שלא היתה כונה זו בשעת הדלקה ע"י המדליק. אבל היינו דוקא היכא שהיתה ההדלקה בזמן חיובא ובזמן המצוה - הלילה. אבל בנר הדולק מאתמול, שהיתה ההדלקה בטרם בוא זמן חיובא, תו לא תועיל הנחה דהשתא לקבוע את שם הנ"ח למפרע משעת תחילת הדלקתו, שהרי היא לא היתה בזמן המצוה, ואין ההנחה עצמה המצוה. ולפיכך בעינן לכבויה ולחזור ולאדלוקי.

ועוד מדקמברכינן וכו'. דאילו הי' ס"ל דהנחה עושה מצוה, וליכא מעשה מצוה דהדלקה כלל, אלא היא רק כמעשה חול בכדי לפעול ולגרום שתהא נ"ח דולק, וא"כ הי' צ"ל נוסח הברכה על מצות, ולא בלמ"ד - להדליק. כנל"פ עפ"י פי' דלעיל בגמ' (דף כ"ב:) דלצד דהנחה עושה מצוה אסור להדליק מנר לנר אפילו בפתילות ארוכות, מבלי אמצעות דקניסא. ולשי' חה"ר, דאפי' לדיעה זו יש מעשה מצוה דהנחה שלאחר ההדלקה, יל"פ דהי' צ"ל נוסח הברכה להניח נ"ח, או להדליק ולהניח. (כ"ה בחי' המיוחסים להר"ן.) וצע"ק הצד השני - להדליק ולהניח, דלפי"ז הרי גילה דעתו דלצד דהנחה עושה מצוה אף ההדלקה היא מעשה מצוה, וא"כ - מדוע אין מדליקין מנר לנר. וכן צל"ע לפי מה שהסברנו בשי' רש"י, דהנחה פועלת להחשיב שלמפרע - משעת ההדלקה - הי' זה הנר קרוי נ"ח,

כמש"כ ...) ולפי"ז יקשה לן פסק הגמ' (כג.) אשה ודאי מדליקה דאר"י בן לוי וכו', הלא חיוב האשה אינו דומה ולא שוה לחיוב האיש, וכאינה מצווה בדבר היא כלפי האיש. ועפ"י הנ"ל א"ש היטב, דבנ"ח אין המדליק מוציא את בני הבית במעשה הדלקתו, אלא יוצר ומחדש נ"ח בביתם של אלו, וממילא הם יוצאים, שהמצוה היא לראות שיהא נ"ח דולק. (כל שהמדליק הוי בר חיובא, ממילא הוי בר - הכי של יצירת נ"ח, וממילא יוצאים הללו. וא"כ אף אשה, וקטן שהגיע לחינוך, דאין חיובם שוה לחיובא דאיש גדול, מכ"מ מדליקים בעדו. דהווי עכ"פ בני - הכי של חידוש ועשיית נ"ח. - ולפי"ז בעכצ"ל דבהדלקת חש"ו ליכא אפי' חפצא דנ"ח, ולא רק דאינם יכולים להוציא בני חיובא בהדלקתם. וזהו דלא כד' התוס'. ועצה"ר, ונל"פ דלא ר"ל התוס' אלא דבהודלק לשם נר אחר הוי זה מפקיע מהשם נ"ח, ולא סגי בכה"ג בהנחה גרידא. אבל הדלקת חש"ו לא חשיבא לשם ד"א. וזה מדוייק בלי התוס' - שהדליקה מתחילתה לצורך שבת. אך בחה"ר לא דייק לומר כן, וצ"ע אף בכונת רש"י. ונל"פ דלכו"ע בעינן שתהיה ההדלקה המצוה, שתקבע ההדלקה - ע"י מחשבת וכונת המדליק - את שם זה הנר להיות לנר חנוכה. אלא דלמ"ד הנחה עושה מצוה ס"ל, דההנחה יכולה לפעול לקבוע את שם הנר להיותו

מעשה ההדלקה. ואילו לשי' הר"מ את זה לא שינו בהידורם, ואכתי לא הויא המצוה פעולת ההדלקה דנימא דלא מהניא שליחות ובעינן שידליק כל אחד ואחד, אלא שעדיין הויא המצוה לראות שיהא נ"ח דולק בביתו, וכנ"ל, וההידור הוא רק במספר הנרות ובמנינם. ותו לא. ומגמ' זה ראי' לשי' הר"ם, אם נתפוס שמסתמא הי' ר' ששת מקפיד כמהדרין. (בית הלוי.)

שמנים לדיו ... ער"ם (פ"א הל' תפילין ה"ה) - אם כן מה מיעטה ההלכה שנאמרה למשה מסיני שיהי' כתובים בדיו: למעט שאר מיני צבעונין כגון וגו'. ושי' הר"ת (עיי"ש בהגהמ"י אות ג'). דבעינן שיטילו לתוך הדיו שמן, ובלא"ה הוא פסול. ולר"ת הו' ב' הלכות - בדיו; ושחור. ולהר"ם, הכל אחד - בדיו, דהיינו שחור!

הרואה מברך ב'. לבר מלהדליק. ופרש"י - שלא הדליק בביתו עדיין או ליושב בספינה. (עמש"כ לעיל בנוגע לספינה.) ומל' עדיין משמע אע"פ שבדעתו להדליק אח"כ בביתו, לא יאחר באמירת שתי ברכות אלו. ובשו"ע לא קיי"ל הכי. (עי' סי' תרע"ו ס"ג.) וצל"ה במאי פליגי. ונראה, דיל"ע במדליק המברך שעשה נסים ושהחיינו, אם הוא מברך בתורת מדליק, וכברכות המצוה

והי' אז קיום המצוה. דלפי"ז צ"ע הגמ', דמדוע יהיה אסור להדליק מנר לנר. וצ"ל, דעכ"פ בשעתו - בטרם היתה הנחת המנורה שלאחר ההדלקה (לחה"ר) לא הי' במעשה הדלקתו עדיין מעשה מצוה אלא מעשה הרשות. ורק לאח"כ אמרינן, דאיגלאי מילתא למפרע שנתהפך מעשה דרשות זה להיות למעשה דמצוה.

מדליקי עלי בגו ביתאי. וצל"ה, מדוע לא קיים ההידור דנר לכל אחד ואחד. ובשלמא לשי' התוס' דמהדרין מן המהדרין אינם עושים כמהדרין, י"ל שהדליקה אשתו כמהדרין מן המהדרין. אך לשי' הר"ם צע"ג. אך עי' בל' הר"מ רפ"ד מהל' חנוכה, שהמהדר את המצוה מדליק נרות כמנין אנשי הבית ... ומהדר יותר ... מדליק נר לכ"א בלילה הא', ומוסיף והולך וכו'. ומשמע דאפי' למהדרים ולממה"מ אין שם מדליק אלא אחד, ואין ההידור נוגע למנין המדליקים אלא למנין הנרות. אך הרמ"א לא כן הביא (באו"ח סי' תרע"א ס"ב) אלא כ', שכל אחד מבה"ב ידליק. והיא מחלוקת יסודית בהבנת המהדרין. דלשי' הרמ"א, וצריכים חיפוש בראשונים למצוא שי' מקבילה לדעתו, שינו את כל עצם יסודה של מצות נ"ח. דבתחילה הי' המצוה נר איש וביתו, דהיינו - מצוה לראות שיהא נ"ח דולק בביתו, ולא מצות הדלקה. ואילו להידורא יש להקפיד על מצות

הנרות הללו, בכדי להזכיר הנס הזה. דעצם היות הנרות דולקות אינו מספר בדברים ע"ד הנס. ויכול להיות שזהו לעיכובא, ובאם לא אמר הנרות הללו, שנמצאת ברכת שעשה נסים לבטלה ולשוא. אך אכתי צע"ק, מ"ש חנוכה ממגילה, דבמגילה מברכין שעשה נסים בטרם קרא עדיין את המגילה, ובנ"ח הצריך המ"ס שיאמר תחילה ואח"כ יברך. וצל"ח, דבמגילה בירכו תחילה על מקרא מגילה, ובקריאת המגילה הרי יהי פירוט הנס בדברים ברורים, וא"כ י"ל דאמירת על מקרא מגילה חשיב כפירוט בדברים. אך בחנוכה, שאין בעצם הנרות הדולקות דיבור וסיפור הנס, א"כ הה"נ דאין בברכת להדליק נ"ח מסיפור הנס, ובעינן לזה אמירת הנרות הללו. ודו"ק.¹⁹ - ונל"פ בשי" רש"י בברכת הרואה דס"ל כשי" המ"ס, דברכות שהחיינו ושעשה נסים בנ"ח נאמרות הם לעולם בתורת ברכות הרואה, וא"כ מדוע ימתין עד הדליקן הוא בעצמו, ולמה לא יברך עתה תיכף, ומה יפסיד. אבל לשי" הרמ"א, דברכות אלו הן יכולות להיות ברכות המצוה אם ימתין מלאמרם עד שידליק הוא בעצמו (דלברכם ב' פעמים א"א, כנראה), אין לו לאמרם עתה בעת ראיתו, כי יוכל להרויח בהמתנינו. וה"ט דפסק השו"ע ברואה.

הוויין לגבי, או שהוא מברך כרואה אחר. ונפק"מ בזה, אם צריך להדליק תחילה, תיכף לאחר ברכת להדליק בכדי שיוכל תו לברך שתי הברכות הנוספות, או שמברך הכל עובר לעשייתן. וערמ"א (בסי' תרע"ו ס"ב) שכ' להדיא כהצד השני. (עיי"ש בבהגר"א אות ב'. ומברך כל. ר"ל אף שעשה ושהחיינו וכו'. כמ"ש"כ.) אכן המעיין במ"ס (פ"כ ה"ו) יראה דס"ל כהצד הא'. דמברך להדליק ומדליק ואומר הנרות הללו. ואח"כ מברך ב' הברכות הנוספות, וכנראה שמברך בתורת רואה. (דאילו הי' ממתין בהדלקתו עד לבסוף, היאך הי' מפסיק באמירת הנרות הללו. א"ו ס"ל להמ"ס שמדליק תיכף לאחר ברכת להדליק. מו"ר.) אך בכלל יל"ע, מדוע הקפיד המ"ס לומר הנרות הללו בדוקא בטרם ב' הברכות האחרות. ואפשר לומר דאמירה זאת היא לעיכובא, דברכת שעשה נסים צריכה תמיד להצטרף לאיזה נס פרטי הנאמר בפה. ולכן בקריאת המגילה שפיר יש לברך ברכה זו, דאיכא קריאת המגילה הכוללת סיפור מעשה הנס שעליו הוא מודה. וכן בליל פסח שברכת אשר גאלנו היא במקום ברכת על הנסים, ויש בה פירוט של הנסים שעליהם אנו מודים. אך בחנוכה, לאיזה נס הנזכר תצורף זאת הברכה. ועל כן בעינן שיאמר

¹⁹ דברים אלו הובאו בסי' נפש הרב (עמ' רכ"ד).

ברכה בעשיית חפצא דמצוה. מ"ש.) וה"נ י"ל לברך בעד הדליקו הנרות הנשאים, שאף הם הוו נ"ח כמו הראשון.²¹ ואין הבדל בין הנר הא' לשאר הנרות אלא בנוגע לחיוב הגברא ולא בנוגע להתפסת שם בהחפצא.

רנ"א שאל אביך ויגדך. אבל לא מקרא דלא תסור. דזה דוקא בעד דרשות חז"ל שכתושבע"פ הנלמדים ב"ג מדות מתוך התושב"כ, אבל לא בנוגע למצוות שהן דרבנן לגמרי. (רמב"ן לספהמ"צ.) אך נראה ברור דלא עדיף הלומד מס' מנחות שהוא כולו דאורייתא מהלומד מס' מגילה, שהוא כולו דרבנן. דאין לומר על הלומד מס' מגילה שזה ביטול - תורה ממבט הדאורייתא. דנל"פ דכל דין דרבנן, לאחר שאמרוהו וחייבוהו חז"ל, נעשה חלק מן התושבע"פ. ואין נפק"מ בין דרבנן לדאורייתא אלא בנוגע לחיוב הגברא, ולא בנוגע להחפצא של תורה דהוי. (ודברי הרמ"א ליו"ד [סי' רמ"ו ס"ה] תמוהים טובא. דמנדרים אין ללמוד - מוסגי' דטעמים, עיי"ש בבהגר"א, די"ל דשאני ניגון, דאי לא הוי דאורייתא, אזי א"א לניגון להיות נתפס

ר"ך קיבל מאביו הגר"מ, נ"ע, דהיכא דאפשר לצאת ידי כל הדיעות מוטב לעשות כן, אע"פ שהל' כרמ"א בכ"מ. והכא יש ליזהר להדליק עכ"פ נר א' לאחר ברכת ההדליק ולהשאיר עכ"פ נר א' שלא הדליק, טרם ברכו ב' הברכות האחרונות. דבכה"ג יוצא ידי ב' הדיעות, שהרי בירך עובר לעשייתן דהשאר, ולאחר שראה הראשון. אך בליל א' דא"א להיות עצה אחרת, בע"כ צריכים לנהוג כפסק הרמ"א.²⁰ ואין לטעון עלינו דלא הרוחנו כלום בעצה זאת, שהרי בהדלקת נר אחד כבר יצא המצוה, וליכא ברכה עובר לעשייתן. דז"א. דאף דליכא חיוב להדליק שאר נרות, מכ"מ אם הדליקם הוו בודאי חפצא דנר - חנוכה ממש, כמו הנר הראשון והעיקרי. ובחי' רעק"א לאו"ח (סי' תרע"ו) יש דיון ארוך בנדון אחד שנזכר שעדיין לא בירך באמצע הדלקת הנרות לאחר שכבר הדליק הנר הראשון. עיי"ש. ונראה לומר, דמברך. דאין הברכות על מעשה ההדלקה - שהיא מעשה המצוה, אלא על יצירת החפצא דנ"ח. וראי', מהדלקת ע"ש. (ודומה לעושה סוכה. עבהגר"א לאו"ח (סי' תרמ"א, אות א' בשם הירושלמי, די

²⁰ עיי' סי' נפש הרב (עמי רכ"ה).

²¹ בבית הלוי חילק בין הדלקה מנר לנר דמקדש לבין נר חנוכה, דבמקדש הנר הבי' חשוב כהא, אבל בני"ח, כבר יצא בא'. וכי' דצ"ל דסוגיין מיירי בא' המדליק מניח של חברו. והכל שוה. ולדי' ר' עוד אמר ר' עיי"ד מחלוקת האחרונים (שו"ע ועבהגר"א ס"ס"י תרע"ו) איזה נר להדליק תחילה בשאר לילות פלא. דהעיקר הוא זה שמדליק תחילה והשאר נוספות הן, לייש אם הדליק הראשון מימין המנורה או משמאל דאין מקומם במנורה קובע כלל.

כה"ק היא מצוה מדאורייתא, דהיינו - תלמוד תורה. ושפיר י"ל דמברך מחמת זה שהוא קורא בתורה. (עתוס' סוכה מד: ד"ע.) משא"כ בני"ח, דמלבד היותו מצוה של דבריהם, אין בו שום קיום דאורייתא של כלום. ודוקא בני"ח היה חולק ר' עמרם.

ומפשטות הגמ' שלפנינו משמע שלא נחלקו אביי ורבא אלא בנוגע לספק של דבריהם אי בעי ברוכי א"ל. אבל בספק של תורה משמע דלכו"ע בעי ברוכי. וצ"ע פלוגתא דהר"מ והראב"ד (פ"ו הל' סוכה הי"ג) בטומטום ואנדרוגינוס אי מברכיין. וער"ן דיל"ח בפשיטות, דהתם הוי הספק בנוגע לעצם חיוב הגברא. אבל הכא בסוגיין, לכו"ע הוי החיוב עתה בתורת ודאי, אלא שיסוד תקנת רז"ל הוא מטעם ספק. והחילוק פשוט ומבואר. וצ"ע ד' הר"ם (פ"ג הל' חנוכה ה"ה), שפסק כאביי. עראב"ד על אתר. -

כד. בברכת המזון. עפרש"י ותוס'. ולתוס' יל"ע במתפלל בביתו ביחיד וליכא פרסומי ניסא, אי אף זה נכלל בספק הגמ', או דפשיטא לן דבכה"ג בודאי מזכיר. די"ל דא"א לשנות ל' ונוסח השמו"ע ולחלק בין של ש"ץ לבין של הציבור. ומדש"ץ מזכיר על

בתושבע"פ ולהיות לחפצא של תורה. מו"ר.) [עי' ס' נפש הרב (עמ' מא), ומסורה (חוברת ה', עמ' י"א)].

וערמב"ן בהשגותיו לספהמ"צ שתמה על דברי הר"מ דלא תסור כולל לאו אכל אי' דרבנן, דלפי"ז יהי' אי' דרבנן חמור מכל איסורי עשה דאורייתא, דלית בהו לאו. דלא תסור לא קאי אדינים דאורייתא, דזיל קרי בי רב הוא, ואינו בגדר מסורת שיחול עליו פסק מהב"ד. עי' ל' הר"מ ריש הל' ממרים - ב"ד הגדול שבירושלים הם עיקר **תושבע"פ** וגו'. עוד הציע שם הרמב"ן סברא מחדשת לומר, דאי' לא תסור (וכן עשה דועשית. ר'). לא נאמר בנוגע לעובר על דברי חכמים אלא לחולק על סמכותם לגזור לתקן ולפרש את התורה, ושהוא איסור למורדים ולא לעוברים.²² ולפי"ז צל"פ בגמ' שלפנינו - והיכן ציונו ... מלא תסור, דלא ר"ל אלא דמאחר שיש לחז"ל הסמכות לתקן ולגזור, שפיר י"ל בנוסח הברכה: וציונו.

בגמ'! מתיר רב עמרם. צ"ע. וכי' הי' סבור ר' עמרם דליכא ברכה אהלל ואמקרא מגילה, מחמת דהווי רק מדרבנן. ונל"ח, דבהלל ומגילה, איכא עכ"פ מצות קריאת כתבי הקודש, אפילו בלי המצוה המחודשת שמדרבנן, דקריאת

²² עי' סי' מפניני הרב, בליקוטים לפרשיות, פ' שופטים (אות ד').

וחנוכה - אך מדרבנן. דמה בכך. ר').
 דלעולם אין הסעודה נתפסת בשם סעודת
 חנוכה או סעודת ר"ח, דסעודת ר"ח מנהג
 חסידים היא ולא הלכה. (עשו"ע סי'
 תי"ט. ושם האריך המג"א טובא בספק
 הנ"ל, אי אזלינן בתר תחילת סעודה או
 בתר שעת הזכרה). וזה פשיטא, דאכל
 בר"ח ולא בירך עד הלילה שלאחריו,
 שאינו מזכיר שהרי לא היתה הסעודה
 מיוחסת ליום בפרט. (וד' השו"ע סי'
 קפ"ח צ"ע. ד"ע.)

תוס' ד"ה מזכיר וד"ה בבונה ירושלים.
 על הנסים היא תפילת הודאה
 ועל כן מקומו בהודאה, בין בתפילה ובין
 בשמ"ע. אך צ"ל קביעות המקום דרצה
 ויעלה ויבא. ונל"פ דכל ברהמ"ז היא
 הודאה, חוץ מברכת רחם, שהיא תחינה.
 ומה"ט בקשו בירושלמי לאסור אמירתו
 כנוסחתו. והזכרות דרצה ודיעלה ויבא
 הן ג"כ תחינות, ואין מקומם אלא בברכת
 רחם. אבל קביעות מקום יעלה ויבא
 בשמ"ע צ"ב. שהרי כל השמ"ע הוי'
 תחינה. ודוקא בג' ראשונות וג' אחרונות
 קי"ל שלא ישאל אדם צרכיו (או"ח סי'
 קי"ב), דהנהו ברכות צ"ל שבת בפתיחה
 והודאה בסיום. ודוקא בג' ראשונות וג'
 אחרונות אצ"ל שום תחינה, וצ"ע באמת
 בג' אחרונות. דדוקא במודים יש הודאה,
 ואילו ברצה ובשים שלום איכא תחינה
 טובא. - ועכ"פ צ"ע קביעות יעלה ויבא

הנסים בתפלתו, אף היחידים מזכירים,
 אף דליכא פרסומי ניסא. אבל בבהמ"ז
 הוי לעולם ביחיד, דאפילו במברכים
 בחבורה, הוי רק ברכת כל יחיד ויחיד ולא
 ענין ציבורי. (צ"ע. עי' דרשת היאה"צ
 לרבנו שהבאתי בארץ הצבי (עמ' מ"ח-
 מ"ט) ובס' מפניני הרב בערך על המחיה).
 ואין להביא ראיה מברכת עננו, השונה בין
 תפילת הש"ץ לתפילת היחידים, דה"נ
 איכא ו' ברכות הנוספות בכל ת"ץ, דהוא
 ענין בפ"ע. (ול"ה). ובדרך אחרת ושונה
 מפירוש התוס' (דצ"ע לתוס' ספק הגמ'
 בר"ח! -) יל"פ, דהנה ידועה מחלוקת
 הפוסקים בהתחיל בסעודתו בע"ש
 ועתה עליו לברך בשבת, או לאידך גיסא
 - בסעד בשבת ובא לברך ברהמ"ז במוצאי
 שבת, אי אזלינן בתר תחילת הסעודה או
 בתר שעת ברהמ"ז. (עשו"ע או"ח סוף
 סי' קפ"ח ובט"ז ומג"א שם. והמנהג
 בחל ר"ח במ"ש שאוכלים כזית פת
 בלילה, כדי שיוכל לומר יעלה ויבוא וגם
 רצה, [עמ"א סק"ח]. ואפי' דלא אכל
 נמי קי"ל דיזכיר שניהם, כמו שיתבאר
 בסמוך. דהיינו - מה מחייב הזכרת
 היום בברכת המזון - חיוב הסעודה,
 והיות הסעודה המחייבתו בבהמ"ז נקבעת
 כסעודת שבת; או דלמא שעצם העובדא
 שבשעת ברכתו הוי' שבת, זהו המחייבו
 בהזכרת היום. ונראה, דזה הי' ספק הגמ'
 בחנוכה ובר"ח. (ואינו מובן סברת הגמ'
 לחלק ביניהם מחמת שר"ח דאורייתא

להצטרף ולהתייחס לר"ח להיותה הפטורת ר"ח. אבל התפילה שפיר מתייחסת לחנוכה להיותה נקראת תפילה חנוכה, אע"פ שאין היום - של חנוכה - המחייבה. וא"כ ה"נ י"ל במוסף, שיכולה אף תפילה זו להתייחס להיום ולהקרא תפילה - חנוכה.

כד: ולית הלכתא. ערש"י ותוס', בעה"מ ומלחמות. (וד' הר"ר יונה צ"ב. ד"ע.)

הכי השתא. התם בדין הוא וגו'. אינו מובן. -

ולמעשה נהגינן כשי' התוס' הראב"ד והרז"ה. וא"כ אף בשבת חוש"מ אין להזכיר של יו"ט בהפטורה, וכדעת הגר"א. וכן מנהג מו"ר. (ופשרת האחרונים בזה אינה מובנת. עמג"א סי' ת"צ סק"ז.)

(כד.) השמטות: יעלה ויבוא הויא הזכרה, וכן רצה דשבת בברכת המזון, ואינם כחלק מן הברכה. ולכן ס"ל למקצת ראשונים (עתוס' ברכות ל: ובמרדכי, ועבהגר"א) דבלא זכר יעלה ויבא עד סיום ברכת המחזיר שכינתו לציון בטרם התחיל במודים, שאומרו שם. ואע"פ שלא תהי' ההזכרה עתה באמצע ברכה, דהזכרה א"צ להיות בברכה. (עיי"ש במרדכי.) אבל נראה

ברצה בדוקא. ונל"פ דמאחר שהיא הזכרה בעד קדושת היום בעינן שיזכירה בברכה העוסקת בקדושות, ועל כן נקבע מקומה ברצה, שהיא ברכה בעד קדושת מקום. דאף בברכת בונה ירושלים ג"כ יש תפילה על ירושלים, וא"כ - למה הוכפלה ברצה. אלא ודאי דברכת בונה ירושלים היא רק בעד בנין עיר דוד, וברכת רצה היא בעד החזרת הקדושה למקומה. וראי' לדבר, די"א - דמדוע נקראת התפילה י"ח, הלא י"ט ברכות הן. ודוחק לומר שנשאר השם מהזמן שלפני תקנת תפילת המינים, דמשמע בגמ' (ברכות כ"ח סע"ב) דבאותו מעמד כשהסדיר שמעון הפקולי את י"ח הברכות לפני ר"ג, תקנו את ברכת הצדוקים - עפ"י שמואל הקטן. וצ"ע א"כ, למה נשאר השם שמונה עשרה. וי"א (עי' תוס' רי"ד סוף מס' תענית) דמתחילה היתה ברכת ולירושלים עירך וברכת את צמח, ברכה אחת בא"י, ורק בבבל חילקוהו לב' ברכות נפרדות. (עי' משך חכמה בפ"י להפטורת חיי שרה בשם הרב מ"ב. ד"ע.) דבפסחים פ' ע"פ (קיז:): הזכירו נוסח הברכה דמצמיח קרן ישועה. (עיי' בסידור צלותא דאברהם. ד"ע.) - הרי שלכתחילה הי' ברכת בונה ירושלים מחוברת עם את צמח דוד, שהיתה תפילה ותחינה על בנין עיר דוד.

מי דמי. התם נביא בדר"ח ליכא כלל וכו'. דאין קריאת ההפטורה יכולה

להדיא דאף ליל תענית הוי בכלל יום התענית, אלא דיש היתר מיוחד לאכול אז בזמן ההוא. ומהאי טעמא נראה שיש לאסור חתונות בליל כל תענית ציבור, דתענית ציבור הויא בגדר אבילות (עיין מה שכתבנו לעיל מזה, לענין שמחה בחנוכה). ובאבלות אסורים בנישואין. ואף ליל התענית הוי חלק מיום האבל, אלא דהיתר מיוחד יש בעד אכילה, אבל לא בעד חיתון. - ועוד ראייה יש להביא לסברא זו מדקיי"ל (רס"י תקס"ד) דהיכא דישן שינת קבע בלילה אסור לו לאכול שוב, אע"ג דאכתי הוי לילה. שמע מינה דאף בלילה ישנו לכל אי התענית ודיני התענית, אלא דכל זמן שהוא נייעור יש היתר מיוחד להעינויים. אבל הי' באפשר לדחות ראי' זו ולומר דהאי איסורא בישן הוי מחמת שמסתמא קיבל על עצמו התענית בטרם זמנו, ואסור בתורת תוספת תענית. (וכן הי' משמע מדמהני תנאי ד"ע.) אך מה נעשה לשי' הרמב"ן דליכא תוספת לתעניות, אלא דוקא לימים שיש להם קדושת היום. אלא ודאי כדשנינן מעיקרא. (וכן דעת הרמב"ן להדיא, הובאו מקצת דבריו במג"א ובכהג"א סי' תק"נ. ד"ע)

ונמצא שקרן בתפילתו. ואף במנחה יש לחשוש לזה, אא"כ מתפלל בסמוך לשקיעת החמה. וכן נכון לנהוג, דמדינא י"ל דמנחה בתענית ציבור

ברור, דלא כן ס"ל לראשונים בנוגע לעל הנסים, שהיא אריכות והמשך לשון ונוסח הברכה, ופשיטא דבעינן שיהי' באמצע הנוסח דהברכה. (עיי"ש לי' התוס', וי"ל. -) ולהכי מחלקינן בטעה ולא הזכירם לגמרי, דאינו חוזר בעד על הנסים, דהיא אריכות לשון הברכה, והרי בקיצר הברכה ג"כ יצא בדעבד. משא"כ ביעלה ויבא שהוא הזכרה, שבאמת אינה ענין להמשך לשון הברכה שבה הוא נאמר ונזכר, ולהכי בחיסרו בטעות, חוזר, שהרי דילג ענין שלם, ולא זכרו אפילו בקיצור. (כמדומה לי שכך אמר מו"ר.) ומהאי טעמא מתחילין על הנסים ברא"ו - ועל הנסים, שהוא המשך לשון הברכה, אבל יעלה ויבא מתחיל בלא וא"ו החיבור.

בשמונה עשרה יש ב' ברכות - בונה ירושלים והמחזיר שכינתו לציון, הא' - בעד עיר דוד, והב' - בעד קדושת המקום. אבל בבהמ"ז הכל נכלל בברכה אחת מרחם עד סיום המחזיר שכינתו לציון. ומהאי טעמא יש לפרש מה שאומרים בברהמ"ז - ובנה ירושלים עיר הקודש, שאין אומרים לשון זו בנוסח בונה ירושים די"ח, דבי"ח נחלק הענין לב' ברכות נפרדות.

רש"י ד"ה ערבית. אע"פ שאוכל ושותה כל הלילה מתפלל. ר"ל, אפילו לתפילת ערבית. (ועיי"ש בגליון הש"ס לתענית יא:) ומזה מוכח

אלא דהיום תענית ציבור בעצמו מחייב בעננו (ואף לויחל), אפילו בלי רוב מנין של מתענים. אך לפי זה צריך עיון, מדוע הצריכו א' המתענה. וצריכים לפרש, דאף דחייב איכא, הקיום נמנע ואי אפשר מחמת שלא תהיה כלל משמעות להזכרת עננו סתם ככה, בעלמא, באין שם צם ומתענה. ולהכי בעינן שיהא על כל פנים מתענה אחד לאפשר את התגשמות החיוב הזה. ויש סברא לחלק על פי זה ולומר, דהיינו דוקא לאמירת עננו. אבל לקריאת פרשת ויחל לא בעינן אפילו מתענה אחד. דליכא שקר בקריאה לאוכלים. - ודעת האחרונים להצריך על כל פנים ג' מתענים לויחל, ושיעלו אותם המתענים, והוא על פי שיטת האגודה, אין לו טעם.

(כד:) בנוגע לתירוץ הגמ' לענין הזכרת יו"ט במעין שבע, נראה לומר, דבשלמא לשיטת התוס' דהלכתא כר' גידל אפי' למסקנת הסוגי', דבעינן שתהא התפילה על כל פנים מצופרת ליום בכדי להזכיר יעלה ויבוא או על הנסים, א"כ י"ל דתפילת מגן אבות - אפילו אומרה בליל יו"ט שחל בשבת - אינה נקראת תפילת יו"ט. דבאמת היא נוסח תפילה מפליאה, שהיא כוללת קיצור כל ז' הברכות באמצע ומסיים בקדושת היום, במקום שבתפילה היא ברכת קדושת היום באמצע, בכדי לפתוח ולסיים בשבח ובהודאה. ומכח שינויה וזרותה י"ל

דמיא לתפילת נעילה, והיא היתה סמוך לשקיעה בדוקא. ומהאי טעמא - דדמיא לנעילה - נושאים כפים בתענית ציבור במנחה. ועתוס' ד"ה תעניות, דש"ץ אומר עננו בשחרית בתפילתו, דאי אפשר שלא יתענה אחד מהם. ומשמע דלא בעינן לא י' ולא רוב מנין. עשו"ע תקס"ו ס"ג, דבעינן י' מתענים לומר עננו. ובהגר"א - דבפחות מכן אין נקרא ציבור. כלומר, וליכא תענית ציבור המחייב בברכת עננו. והכי נמי לקריאת ויחל. ודעת מהר"מ ׳ חביב (הובאה דעתו שם בשע"ת סק"ד) לחלק בין ד' צומות לבין תעניות שקיבלו הקהל על עצמם. דהיכא שקיבלו על עצמם, בעינן יו"ד מתענים, דבלאו הכי לא מיקרי כלל תענית ציבור. אך בד' צומות, אפילו אם ליכא מתענים, הוי זה היום תענית ציבור. אך השע"ת הצריך על כל פנים רוב מנין מתענין. וזה צריך ביאור. דבשלמא בב' וה', היכא דאיכא ששה שלא שמעו עדיין קה"ת וד' ששמעו, י"ל דקורין, דסגי ברוב מנין לחייב, מאחר דעל כל פנים איכא מנין שלם בעת הקריאה שתצורף אליהם הקריאה, דקיום של קה"ת יש על כל פנים אפילו לאלו הד' שכבר שמעו. אך בת"צ, אין הקריאה אלא קיום של יום התענית, ובלא צם, אין לו זה הקיום, וא"כ ליכא אלא ששה, בין בנוגע להחייב ובין בנוגע להקיום, וחסר מהמנין הנצרך לקריאת התורה. ומדברי התוס' שלפנינו מוכח דלא כדעת השע"ת,

קנג

שיעורי הרה"ג הרב יוסף דב הלוי סולוביצ'יק זצ"ל

לדר' גידל מחמת דסברת הגמ' לחלק בין מוסף בחנוכה והפטורה בר"ח היתה דחיי בעלמא. דהפטורת ר"ח באמת מאוד שייכת ושפיר מצורפת ליום ראש חדש, שהרי קורין מחמת זה הפטורה מיוחדת במקום הרגילה לפרשת השבוע. וא"כ יש לתרץ אף לרש"י כן, כמו שתירץ רבינו לתוס'. ודו"ק. (ד"ע. -)

דאינה נקראת באמת "תפילה", ואי אפשר לומר שהיא "תפילת יו"ט". ודוקא לליל שבת, שלו בפרט נתקנה, י"ל דחשיבא כחזרת הש"ץ. אך לשיטת רש"י, דלית הלכתא אף כר' גידל, דאפילו באין התפילה או ברכות הפטורה מצורפות להיום, מכ"מ יש לו להזכיר בהן, א"כ מדוע אינו מזכיר של יו"ט במגן אבות. ואינו מובן. [ועי' מלחמות, די"ל דליתא

